

СПОРТ

Долакха-Юртара латархой котбаьлар, республикан дикагIбараш хоржача яхье

16

ИАЛАМ ЛОРАДАР
Яндар яха хий цендеш боахк мехка

15

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГИАЛГАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№17 (12744)
Маьгсела
бутт,
7 ди, 2026 шу

Газет арадувл 1923-ча шера
маьгсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

ДЕГИААХАР

ПСБ: Наха дукхагIа кьерда Кавказера хIамаш, халкхий базарашка хила еза

4

ДАГАЛОАТТАМ

«Коталонга иллеца кхаьчар тхо» яхача фестивалага кийчо еш ба вай мехка

7

ДЕШАР

ЕГЭ – 2026 даяла кийчо еш ба дешархой

8

КХОЛЛАМ

Россе курорттй шахьаре Сочи, тамаш еш бар вай къаман культуран тIехьаленах

10

ДИКАЧА НАХАХ

Шолжа кхален культуран Цен кулгалхо къахьегаш йола 50 шу да

12-13

www.serdalo.ru @gserdalo vk.com/gserdalo Дзен сердало

ХIама дегIаахара никъ
Мехкарча къаман проекташта лаьрхIа
5,8 млрд ахча хьождаьд

3

Блухой хьашташ

«Даьхен лорабой» яхача ганза викалца, кхетаче хилар вай Мехкадаь

2

Мехкадас, Лакхехьарча Суда 32 шу дизарца, дакьалабийцар цун болхло

Газданаькъан Ахьмад

1994-ча шера майсела бетта 5-гIа ди, ГIалгIай паччахьалкхе хьаоттара исторе лорхIаме да. Цу дийнахьа, республикан Конституци тIайца ши бутт совгIа ха яьлча, Президента Овшанаькъан Руслана кулг яздыр ГIалгIай мехка Лакхехьара Суд хьаеш йолча ЧIоагIонна. Юьбара политически оагIонца хала ханаш латтача де-ношка хьакхоллаш яр Лакхехьара Суд; бакьда, хьалхарча дийнахьа денз, сага бокьонаши кортмукъалеи лораяра тIехьа керттэрча кхелахочун гIулакх дIатIайца, болх дIахьош я.

«Тахан лакхача боараме шоай болх дIахьош, наьха тешам хургболчча тайпара кьахьегга хьожаш ба Лакхехьарча Суде», - белгалдыр вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас ветеранаш, карарча хана балха тIа бараш дакьалабувцаш. Республикан кулгалхочо теркалдыр, Лакхехьарча Суда оагIонцара моттиг хьакхоллар вай мехка ЧIоагIа эшаш, хIама тоадара тIехьа лорхIаме хиннилга. Кьаьстта баркал кхайкадыр Мехкадас республике цу балха хьалха лавьттарашта.

Цар кьахьегамца, атта ца хиннача 90-ча шерашка, Бокьон хIама боагIача боараме лорадар, лархIар хьаэттар мехка. ХIара денна хьинаре кьахьегаш, шоай гIулакх лерттIа дIадаьха хьожаш, балхачара декхараш диза кхоачашдеш бола Лакхехьарча Суда болхлои могаш, маьрша болаш, аьттонца, тахан санна шоай болх безаш, лорхIаш дIахо дIабаха дакьалабийцар вай Мехкадас!

«Даьхен лорабой» яхача ганза викалца, кхетаче хилар вай Мехкадаь

Газданаькъан Ахьмад

«Даьхен лорабой» яхача Паччахьалкхен ганза моттигашкарча балхах йолча Департамента кулгалхочунца Фролова Любайца кхетаче дIайихьар вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас. ВIашагIкхетаре дийцар мехкарча филиала балхах, СВО ветеранашта, цар дезалашта гIо дара тIехьа кхоачашдаьрех. Цох яздыр вай мехкадас ший ТелеграмоагIон тIа. Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас кхетаче белгалдыр, цу оагIонцара болх республике боагIача боараме ше-ший арIарIа дIахьош болга.

Филиала, мехкарча хьакимашта юкье бувзам хиларо кхоачамбоацараш меттадоаладе, хIара дезале эшар фуд тахка аьттув лу. Фролова Любас лакха мах оттабир вай мехкарча филиало дIабихьача балха. Кьаьстта терко йир цо лорий дарба лоаттадара, санаторе салаIа аьттув хилийтара, ветераний, иштта цар цагIарча наьха могашал меттайоалайра тIехьа программаш йораяра гIулакха. Цо бел-

галдаьчох, ГIалгIай Республике СВО доакьашхой хьашташ кхоачашдара, цар могашал меттайоалайра тIехьа лакха терко лоаттау.

Даьхен гIулакха арабаьнна-рашка, цар цагIарча нахага хьажар, тахан вай республике керттэрча декхарех да. Кьаьстта йоккха терко лоаттау залапхой болча ветеранашта. Дарба лоаттадарал совгIа, вахарера гIулакхаш кхоачашде

цар аьттув хургболаш кьахьег тахан. СВО доакьашхой хьашташ цагIарча наха шоай хьашташ кхоачашде, вахарера цьаьца кхоачамбоацараш меттадоаладе аттагIа хургдолаш лаьрхIа болх ба мехка дIахьош.

Иштта кьахьег ветеранаш балха оттабеш, вахаре цьаьца йолча моттиге уж дIачIоагIабалийта хьожаш. Мехкарча кулгалхоша лакха терко лоаттаеш, тIахьожам

беш дIахьош болх ба из. Республике тахан доаржадеш, гIо деш дола боламаш да; вахарера, юридически оагIонцара гIулакхаш кхоачашдара тIехьа новкьостал ду. Мехкарча министерствошца, хьакимашца бувзам болаш, дIахьош болх ба из. Иштта цьаьна дIахьоча балхаца дикагIа аьттув боал цьаккха хIама юкье ца дита, хIара дезале малагIа тайпара кхоачамбоацараш латт тахка.

ГIалгIай мехка бах 79 кьаман тоабаех бола нах

Султиганаькъан Йоакьап

КИФ-2026 ше кьамаьлдеш, ГIалгIайчен Миннаца кулгалхочо Мизенаькъан Руслана дийцар, цьхан республикера масал гойташ, Россе юкьарлон барт, цьхоагIо ЧIоагIдара дIахьоча балхах.

«Бакьдар аьлча, сонна из духхьал отчет хинна Iацар, из дар хаттара луш дола жоп. Мишга даха деза, мел йолча башхалонашца цаIаш долаш? Цунна луш дола жоп каьхаташка гIолла хила дезаш дац, из да хIара денна

дIахьоча балхаца. Вай касткаста оал дукха кьамаш дахача моттигах, из кьычарел тIех хилар белгалдоаккхаш санна. Бакьда цун совле хилар гуш хул, нагахьа санна цу лостамагIа бу болх лерттIа вIашагIбелла хуле. ГIалгIайче тахан 79 тайп-тайпарча кьамий тоабаш ях. Из духхьал таьрахь хинна Iац, из хIара денна бехктокхам ба», - аьлар цо.

Иштта министра ше кьамаьлдеш белгалдыр ГIР Кулгалхочун балхаца ювзаенна кьамашта юкьерча гIулакхех йола Кхел хилар, дика болх беш я 17 кьаман-культу-

ран тоаба, уж чуйоагIаш я ГIалгIай Республикан «Россе кьамий Ассамблейна». Цар дIахьош бола болх моттийта беш бац, уж ерригаш а, вахаре лорхIамерIа дола дакьа дIалоацаш, кьахьегаш хьайоагIа.

Иштта Миннаца кулгалхочо белгалдыр, тахан республике шиь паччахьалкхен мотт лелабеш хилар: гIалгIай, эрсий - цо ший арIарIа дика толамаш доахийт культуран-дин, хьакьала оагIонга диллача, кагирхой дегIаахара дакьье.

«Оаха уж цаьккха а цьхан хIаманца нийсбац. Республи-

кан Кулгалхочо оалаш цьханийса дешаш да: ГIалгIай мотт - из кьаман мотт ба, эрсий мотт - из хьакьала тий да. Из духхьал деша хозала оалаш дац. Республикан ишколашка оаха дика дегIабоалабу эрсий мотт; дешара яхьашка, олимпиадашка, театра кхолламга гIолла. Цун толам гуш ба: тха выпускникаш дикагIа вузашка дешаш ба. Кагирхошта хоалуш да, шоаш укх боккхача мехка цьха дакьа хилар, сога хьаьттача из царна эггара лорхIамерIадар да», - аьлар Мизенаькъан Руслана.

Хіама дегіаахара никъ

Мехкарча къаман проекташ лаьрхІа 5,8 млрд ахча хьождаьд

Газданакъан Ахьмад

Къаман проекташ йоаржаяра болх ший боагІача боараме, дерригача хіаман терко еш дІахьош ба вай мехка. Тахан Россе рузкъан гулакхех йолча министерстве белгалдечох, маясела бетта 4-ча денга диллача 31%-га кхоачаш болх дІахьош ба мехка, къаман проекташ йоаржайеш. Гишлошгъяра, вахара оагІонцара балхаш дІадахъара тІехъа эшаш дола ахча ханнахъа хьакхоачийташ да тахан мехка. Цу оагІонца дувзаденах дувцаш, кхетаче дІаяхъа лерхІ вай мехкадас Келаматанакъан Махьмуд-Іаьлас, дукха ца говш. «Сердалога» из хоам бир Мехкадаь зарбан болх лелабераша.

«Эггара керттерчарех да, аьнна, кьоастадаьд контрактшара болх чакхбаккхар, хІара моттигера гулакх йиллача хана хьадар, дІаьхденна дусаргдоацаш тІахьожам лоаттабар. Укх шера вай республика дакъа лоацаш я 12 къаман проекта юкъе. Уж ювзаенна я унахІенон оагІонцарча балхаца, вахара оагІонца гІо лоаттадарца, дезалца, кагирхошца, берашца, туризмаца, хьаша тІаьцарца, саг чувоацаш гІетташ долча гІирсацаш, экологиче хьал тоадарца, кхача дика хилийтарца, таьрахъашца дувзаденацаш, халкъашта юкьерча кооперациеца, иштта кхьдолча оагІонашца а», - дийцар тха газетача.

Укх шера вай республикержа гулакхашта лаьрхІа хьакьоастадаьр 5,8 млрд ахча да, цу юкьера 5 млрд рузкъа - федеральни оагІонгара, 750 млн сом - моттигерча ганзера. Карарча хана бюджета декхараш тІаийцад 3,8 млрд сома, из шера доагІацох 66% да, бокьонца хьаденна ахан боарам 980 млн сомал тІехбаьннаб, беркара бетта тІеххьарча деношка дикка айделар из, 120 млн сом душ.

2026-ча шера къаман проекташ гІолла дикка терко е лерхІ вахара оагІонца гІо лоаттадара балха. Цу юкъе ба дукха бераш дола дезалаш, иштта боккхгагІбарашка хьожаш хилар

а. Сурхо тІа тахан хьалдеш латт вахара оагІонца гІо лоаттадеш дола ЦІа, даггара тоадеш да мехкара накъаш, иштта нах дІа-хъа кхувлара гулакх а лертгІа хургдолаш 20 керда автобус эца лерхІаш да. Республикара хіама тоадара программаша чулоацараш-м кхы а дукха да. Кагирхой политикан накъаца къахьегар, Іарпенакъан Ю. цІерах йола политехнически колледж тоаеш болх дІабахьар, иштта ишкол хьалгъяр. Кердача Реданте хьалгъе лерхІ 720 моттиг йола ишкол, Пхьилекьонгий-Юрта хьалгъе лерхІ 420 бера лаьрхІа ишкол, иштта ГІажарий-Юрта 250 бера, Галашка 200 бера моттигаш лур-

гІола ишкол хургъя. Боккха болх дІахьош, тоаеш латт тахан Насарерча Іама гонахъара моттиг, иштта 24 дукхагІа нах тІалатта мехкара моттигаш.

Коммунальни оагІонца дувзаденацарашта, культуран оагІонцарча моттигашта йоккха терко лоаттау тахан цу оагІонца, иштта кердача куца тІа йоалаеш тоаеш латт республикера ишкол хургъя, берий бешамаш. Доккхий, лоархІаме хувцамаш да вай мехка тІеххьарча шерашка къаман проекташ-ка гІолла хиннараш. Беркатеца къаман проекташ гІолла дикка тоадеш латт мехкарча моттигий хьал, керда гишлош хьалгъярал совгІа.

ГІалгІайче новкъостал деш я, Токмакски кхале меттаоттаеца

Газданакъан Ахьмад

ГІалгІайчера тахан аргІанара гуманитарни новкъостал дахьийтар Запорожски областа Токмакски кхаленна. Из мухъ вІашагІтехар Токмакски кхален администраце хьадайтача дехарах. Укх накъа вІашагІтехар яр гишлош материал, из эшаш яр нах бахача гІишлош хьал сиха меттаоттадара.

«Кердача моттигашта новкъостал деш ба тахан беррига мохк. Из да Россе Президентта Путин Владимир хьалхашка оттадаь декхар. Вай республика а я цу юкъе дакъа лоацаш, из болх вай дІахо а дІахьоргба», - аьлар ГІалгІай Республикан кулгалхоца Келаматанакъан Махьмуд-Іаьлас.

Новкъостал лоаттаде чІоагІо яьча хана денз, Токмакски кхале ГІалгІайчера 25 йоккха мухъ кхухъаш йола машина яхийтар, гишлош еча эша материалаш, иштта хьалхарча аргІагІа эшаш дола новкъостал ийца.

ТІемхой дезалашца кхетаче дІайихьар Насарен кхале

Газданакъан Ахьмад

Российски эскара тІемхой дезалашца кхетаче дІахьош хилар Эккажкьонгий-Юртарча № 5 йолча ишколе. Давьен БІухой дезалий Комитета моттигера штаб яр цу гулакха хьалхэцтар. КСВО кулгалхоцун хьалхара гІонча волча Гаьгенакъан Илеза дІайихьар кхетаче. ХІаьта керттера спикер вар дийша саг Албохчанакъан Ислам.

«Цига дийцар хІара дезала юкьера гулакхаш мишта хила деза, бусалба динга диллача. Лоалахошта, кхоачара болча наха хьалхашка лораде деза декхараш белгалдир кхетаче. Іалама сага белгалдир, вІаший барт лорабар, сабаре, гІо де кийча хилар эггара керттерча декхарех долга.

Иштта теркалдир, БІухой цІенах кхетарга хьажаш болча дезале безам, йІовхал лораяр чІоагІа лоархІаме долга», - дийцар «Сердалога» КСВО моттигерча штабе. Гаьгенакъан Илеза ший къамаьла юкъе белгалдир, хала денош токхаш лаьтта цІенах кхийттача БІухощара хІама ший тайпара, уж лорабеш хила дезилга. Тахан тІема операцона юкъе болча БІухоща тІера дуІа дир гулбенацараша. Могаш-маьрша болаш, сихагІа уж цІенах тохар дийхар цар АллахІагара.

Хьажол де кийчлу болх чакхбаьккхар вай мехка

Газданакъан Ахьмад

Хьажол тІерадаккхара гулакхага кийчо еш хилар вай мехка. Цу балхах йолча комитетта викалаша тхога баьча хоамах, укх шера вай мехкара хьажол де гІоргвараш 1392 саг

ва, лоалаха ядаца моттигашкара бахархой болаш.

Цу накъага кийчлур ООО «ИНГ ХАДЖ» компани я. Деррига хіама боагІача боараме кийчдаь латташ да тахан. 8 рейс ергІолаш, Centrum Air

компанеца дІачІоагІадаь латт.

Магас аэропортера Мадина-те укх бетта 13-ча денгара 18-ча денга кхаччалца хургда, хІаьта цІакхачар - аьтинга бетта 3-8-ча деношка. ХІара рейсаца лор хургва, иштта моллагІа хаттар тІадахъа йиш йолаш нах ба

хьалхалаттараш.

Керттерча маьждига юхерча отелашка совцаргба нах Мадина-те Іокхъача, Макка - езаца моттигашка гІаш дІабахъа йиш хургІолча гостиницаш. Берригача доакъашхой каьхаташ кийча да тахан.

Бахархошкара, къаьстта ЖКХ оаглонца дувзадenna, хаттараш дукха хилар белгалдир мехкарча ЦУРе

Газданаькъан Ахмад

Діадахача кІира бахархошкара хаттараш геттара дукха хиннилга белгалдир ЦУРе. Ма дарра аьлча, 116 дехар да кхавчар, хьалхарча кІира хиннарел 57 процент дукхагІа да уж.

«ЖКХ дувзадenna да дукхагІа дола хаттараш. Укх тІехьарча ворхІ дийнахьа хинна кхоачам-боацараш ЖКХ оаглонца хоттам болаш да бахархой», - дийцар «Сердалога» ЦУРе.

Бахархошкара кхавча хІара дехар цу оаглонцарча балхах болча къахьегамхошка дІаххоачаргда, ма хулла сихагІа де дезачунга хьожаргболаш.

«Госуслуги. Цъяна тоа-дергда вай» яхача кІийленга гІолла дита йиш я ший дехар, иштта Іаьдала вахара бувзама оаглонаш тІа а.

Дукхаза гІалатвийнна водитель дІалаьцар ГИБДД болхлоша

Газданаькъан Ахмад

Массехказа бокъонаш телхаеш гІалатвийнна мехкахо дІалаьцар Эбарга-Юртарча полице болхлоша. ГИБДД болхлошта гучадаьлар, из корта бохабеча маларах волга, цу тайпара хІама бахьан долаш хьалхагІа машина каьхаташ дІадаьха из хиннилга а. ДІахо кхы а кІоаргагІа... Цун машинах йоаккараш харцаьха номераш хиннай; цул совгІа, массекх шу да Іаьдало из саг лохаш вола.

«Мехкахо бехктокхаме эзар Іаьдала бокъоно дІадеххача тайпара, машина хІама чІоагІаь цалаттарах (РФ КоАП 1-ча даькъа 12.1 ст.), харцаьха номераш еха машин хехкаш леларах (РФ КоАП 4-ча даькъа 12.2 ст.), машина ко лаца бокъо йийжа ше воллашеь, машинаца араваьнна леларах (РФ КоАП 2-ча даькъа 12.7 ст.), ОСАГО йоацаш машин хехкараш (РФ КоАП 2-ча даькъа 12.37 ст.).

Карарча хана Іаьдало Іочувигав бІарча «морхІ» гІалаташ Іоадаь лийннар, цун машин а Росссе МВД «Шолжа кхала» яхача МО оагІон болхлоша Іочуйигай», - дийцар «Сердалога» цу моттигера. Теша лов, бокъонаш лораяра гІулакха кулг тесса, бе-башха ца хеташ лийначо, дикка уйла яь, ший никь харцаьха болга кхетадергхиларах.

ПСБ: Наха дукхагІа кърерда Кавказера хІамаш, халкъий базарашка хила еза

Іалой Муса

Кавказе ший культуран белгало я, наха кърердаш йола хІамаш, чІоагІа кІийле. Республице исторически лоархІам болаш да начІал дола говзанчаш хилар, укхаза хьакхолл технологеш, кхоллама керда кепаш. Цудухьа уж таронаш Росссе юкърарча, халкъа юкърарча базарашка хилията еза, из лоархІаме да Кавказа санна Росссена а.

Цу тайпара къамаьл дир «Банк ПСБ» ПАО йоккхагІа йолча вице-президента, цун араьхарча бувзамий кул-

галхочо Подгузова Верас, ше «Кавказа таханара экономика: дегІаахара керда оагІонаш» яхача Кавказа инвестицей кхетачен майдан тІа йолаш.

Шин шера дика пайда баьлар 70% йолаш, Кавказе гІолла таханарча экономике, из кхооза сихагІа да Росссе гІолла хьаййаца. Бакъда уж таьрахьаш дІадоладар лохера лагІа мара дац, цо таро лургья уж кхы а лакхде, яхаш, дийцар Подгузовас. Цо яхачох Кавказе хьакхеллад ший тайпара хьал, экономика йолаш я бІаьш шерашка денз хьайоагІаш; хьадеча хІаманца, Іадаташца, гастро-

номеца ювзаенна. Кертердар из лораяр да, цу юкърара таханарча технологей таронаш йоаергІоацаш, моттигашка уж пайда бахьаш хургІолаш.

«Вай заман экономика - из тахан эшаш я. Цул совгІа, дІахо дІайодача хана а сага карагІдоалар лелада-ра йола кІийле я. Цъхьакха лоархІаме оагІув я - дукха-ча къаьсттача оагІонех цъха дакъа хьакхолла дезар. Кавказ начІалий доазув хинна а ца Іеш, наха чІоагІа кърердаш йола хІамаш хьакхоллаш бола мохк хила беза», - аьлар Подгузова Верас.

Цу сессе иштта къамаьл

дир ЗІамигача Бронни урам тІа долча Московски драматически театра исбахьален кулгалхочо Богомолов Константина. Цига дакъа лоацаш хилар РФ паччахьалкхен кулгалхочун гІонча Новак Александр, РФ экономически дегІаахара министр Решетников Максим, Селий Республикан кулгалхо Меликов Сергей, Кърарший-Черсий Республикан кулгалхо Темрезев Рашид, «Деловая Россия» яхача Юкърлон кулгалхо Репик Алексей, режиссёр Герман Алексей, Кавказа чухьа кхоллача хІамай, вай заман къахьегаме викалаш.

ГІалгІай мехка хургья, кхувш йоагІаца тІехьен ахархой майда

Газданаькъан Ахмад

ГІалгІай мехка дІайолаеш я дика проект - Шолжа-Шакъара кагирхой центре хьаллаш я кхувш йоагІаца тІехьенна лаьрхІа йола республике хьалхара ахархой майда. Из боккъонца йола болх Іомабу майда я, цига теори а гІулакх а шоайла дувзадenna хургда. Дешархой, студенташ, хьинар дола нах, дІабахьа йиш йолаш ба юртбоахама болх, лаьрхІаца лаьттан даькъ тІа баьцадараш дІадергара дІаболабаь, цар хьувкъам чуэцача ханага кхаччалца.

«Из проект ахча дакхар духьа лелаеш яц, цох дика пайда эца лаьрхІад. Продукце цъха дакъа дІадахийта лаьрхІад лаьрхІаца урхалленашка, дарбанчешка, иштта новкъостал дергда из эшача дезалашта, къаьстта бІухошта гуманитарни новкъостал лоаттадеца. Цу тайпара проекташ лоархІаме я экономикан оагІорахьа, кхетам балара даькъ тІа. Из къахьегам, бехктокхам, юкъара гІулакх кхетадеш хилар да. ТІехнахьа кхоале йола ахархой майда дІайолаергья ер шу чакхдалалехь.

ХІанз кийчо еш ба доакъашхошта лаьрхІаца дешара программашца», - аьлар

ГІалгІайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас, яхаш, белгалду цун зарбан болх лелабераша. Шолже-

ра юртбоахама майда хургья дика пайда луш, хІаьта кагирхоша кхоана накъадаргдола кердадараш Іомадергда цига.

СВО Галгайчера доакъашхой таро я шоай бизнес хъаелла

Газданаькъан Ахьмад

Галгай мехка д'айоляей лоарх'аме вахара, «Шоллаг'а лакхале» яха проект, из ювзаенна я лаьрх'агача операце б'уухой, цар дезал хьаллацарца. Из д'аьхош хилара керттера бахьан да ветеранашта новкъостал дар, керда професионални къахьегеама хьал лахар, из мехка экономиканна дика юкьедаккхар, яхаш, дийцар «Сердало» газетага Галгайчен Пачча-хьалкхене.

Программан керттердар да, цар шоай гулакх хьаделла в'ашт'ехьдалар.

Из болх в'ашаг'беллараш хьежаб, гулакх д'адоладаргара бизнес хъаелларга кхачалца царна новкъостал де. Говзанчаш, мах боацаш, проекта доакъашхошца хургба, массадолча даькъ т'а - кеп хоржаш, бизнес д'аязъеш, массазара бокьон хаттараш кхоачашдеш. Доакъашхой иштта юмалуш хургба шоаш хьадийлла гулакх леладе, уж юмабергба нийса бизнес-планаш оттае, Галгайчен экономиканна пайда луш уж хургийолаш.

«Шоллаг'а лакхале» яхача тоабо новкъостал дергда д'аболалуш мара боацача шоай гулакх хьаделларашта тешшаме балха новкъостий лаха, шоаш хьадер маьхалдаккха уж царна накъабоалаш хургба. Из дика никь ба ший дезал лалашбе, хьамсара республика дег'айолае безам болча сага.

Маг'албике накъаш тоадир Галай, Дзейтанаькъан урамашка

Газданаькъан Ахьмад

Маг'албик-Шахьара администратце кулгалхочо техкар бахархой дехараш, уж дар накъаш тоадара доаг'аш. Бахархошкара хаттараш дера тайп-тайпарча бувзамашка, вахара оаг'онашка г'олла. Иштта бахархошца в'ашаг'икхетар д'аьхош а дийцадар уж. Уж хаттараш, дукхаг'а даькъе, деха накъаш тоадарца дувзаденна дар.

«Лоацача хана, цу даькъ т'а в'ашаг'беллар лаьрх'агача техникан болх. Говзанчаша т'ера никь шаьрбеш, цул т'ехьаг'а г'ум-жаг'а хьорцаш, ч'оаг'беш болх д'абихьар. Цо таро елар никь шаьра а ч'оаг'а а хилийта», - аьлар «Сердало» газетага Маг'албик-Шахьара администратце.

Тхоца къамаьл даьчо яхачох, наьха дехараш теркалдар дош керттера да администратце.

Могашал йола д'аьха вахар

Галгайче болх беш я, цахаддаш лорий новкъостал лоаттаде дагахьа

Султиганаькъан Йоакъап

Шо дахача, болх беш е дешаш долча моттига юкхе лораш хилар дика х'ама да; экономически пайдана а да къаьстга вола саг, дезал, юкьарло хьайцача. 15-20 шу хьалха Галгайчен дукха бахархой дарба де Россе Кьулбехьен моттигашка, Москве е Санкт-Петербурге, кхьчча моттигашка баха безаш хулар.

Дог матардодаш латт, ций айлуш да, б'аргса довш латт, пехкаш дика болх беш яц - цу тайпара хьал эттача, нах сиха новкъостал дергда лор лаха овтт, вай республикал арахьа. Из деррига ахча дехаш да, сага дарба дар е из ший гаргара саг тоавар; цул совг'а, ахча эшаш хул накъа д'адоладар, даарца лалашо ер, чулеча фусамах лур. Дарба деча цу юкьа шун кисара ахча д'адоладар дар, кхоачам болаш а хилацар из. Уж бокк'бал йоккха халонаш яр. Цудухьа тахан Галгайче начал дола лорий оаг'орахьара говзанчаш ба яхача хана, вайна отчет е статистика хеза а лац. Вайна хозаш да республике вахара хьалаш тоалуш латташ хилар. Бакъда массаза санна дукхаг'а хул эшаш дар, массаза а унахциенон даькъ т'а лорех алар а эшац, х'аьта а даьхача толамех ца дийцача далац, из доаг'аш а да.

Россе Президент Путин В.В. ше а ва, унахциенача вахара хьисап леладеш, даим физически культураца бувзам болаш, спорт лелаеш, цо цох лаьца аьлар, дика кхетаргволаш:

«Россе бахаш бола нах дуккха а дукхаг'а хила беза могашал яраш, к'езигаг'а хила беза могашал яйнараш. Цу юкье са белгалдаккха

безам бар, унахциена вахар леладаро, ц'ена кхача буаш хиларо, ший ханнахьа лорашка чакхвоалаш хиларо могашал тоаю».

Дукха ха йоацаш, ГИР Паччахьалкхене Халк'а Гулламга караг'даьннар дувцаш, аьлар; д'адахача шера Галгайче лакха технологически новкъостал дир 1,2 эзар совг'а сага. Из да хала лазараш долча наха лоаттадеш дола новкъостал, хьалхале лелаю технологеш, лорий хьалаш юкье а доахаш. Цун нийсса лакха говзал йола лорий болхлой ба, царна дика хов таханарча хьалашка шоай болх нийса, ц'ена д'абахьа, могашал яйна висача сага дегаргоз а луш.

Цул совг'а, профилактиках бахархой лорашка чакхбоахаш, гучадаьхар дукха эзараш болча наьха даим царца лела лазараш.

Из болх д'абахьара таро хилар, ший ханнахьа наха хьалхадаккха, малаг'а лазар дарба де дезаш да, т'ехьа ца тетташ ший дег'ацара низ ураоттабе.

Вай унахциенон г'ирсий-технически, болхлой таронаш тоалуш йоаг'а. Белгалду, Галгайче 2026 шера хьаелларгья кхы а унахциенон ялх моттиг, цу юкье гаьнара, лоаман моттигашкара доазонаш а долаш. Царех я лаьлий-Юрта даькъ т'ара дарбанче; Чамалхара, Даьтгаг'ара, Оалкамара ФАПаш. Шахьара поликлиника, Ужахьанаькъан К. Р. ц'ераг'ича Берий могашал меттаоттаяра клинически дарбанче хьаелларгья боккхийчарна, берашта лаьрх'а ший эндоскопически центр. Министерствос лаьрх'ад - магнитно-резонансни томограф эца, Шолжерча лалбаканаькъан

А.А. ц'ераг'ича дарбанченна, иштта хьалхарча муг'ларашка хила безача лорашта 30 совг'а лорий техника. Цу балха ма'ан ца'да: Галгайчен бахархошта пайда боала лорий новкъостал лоаттадар.

Лоарх'аме да унахциенон оаг'онгара лаьрх'агача операце доакъашхошга х'анз лоаттадеш дола новкъостал. Из д'аьхош да лорашка чакхбахарга г'олла, дукхача оаг'ошкхьара дарбаш деш, массайолча оаг'орахьара уж меттаоттабеш, царна даим лорий терко лоаттаеш. Т'ема декхар кхоачашдеш, шоай са ца кходеш, латташ бола нах тахан лоарх'аме новкъостал эшаш ба ц'аг'а, хьамсарча республике.

Карарча хана вай йолаш я психиатре, наркологе, берий инфекционни центр, з'анарашца лазар тохка телемедицина центреш. Республикан дарбанчешка, поликлиникашк, лабораторешка керда технологически г'ирсаш оттадеш латт.

Галгайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-лаьлас, цу лоарх'амеча оаг'онна мах оттабеш, белгалдир, таханара таронаш, лорий болх тоабар, болхлой кхоачам болаш хилийтар хьалхарча ар'аг'а де дезар да. Вайна кхы а эшаш ба дика кхеташ бола лораш, дика кийчъь лорий тоаба - уж х'анзарчоа тоьаш бац, со тешаш ва хьалхашка латта декхараш кхоачашдергда, аьнна. Дукха ха йоацаш, Россе бахархой вахара ха й'аьха хилийтараш дувцаш, Россе унахциенон министра Мурашко Михаила аьлар РИА Кердадарашка, бахархой могашал й'аьхьара, х'анз йолаш йолча дарбанчеша новкъостал дергда, аьнна. Цу юкье лоарх'аме

да нах культурага, спортага бахар.

«Вахар д'аьха хургдолаш, лорий хьалаш юкьедахар а кхоачам болаш дац, сага вахара хьисап а да цу юкье лоарх'аме дак'а д'алоацаш. Культура, спорт, кхыйола оаг'онаш наха лелаеш ца хилча, ше хьахулаш толам бац из. Масала, дийнахьа 40 минота спортаца дувзаденна хьал леладеш саг хилча, 250 белгало тоалуча дикача оаг'орахьа дерз ц'ий», - аьлар цо. Цул совг'а, Даьхен унахциенон даькъ т'арча кулгалхочо белгалдир: деррига сагах шийх тийша да, из ше могаш хила г'ертташ, шийга лораш яхар деш хиларах.

Вай Галгайчен бахархошта юкье дукха ба аьнна хет сона, шоай могашал лораяра сагота боацараш. Вай дерригаш а ц'ханнахьа долхаш да сихденна, кхераш да ц'хьацца дола х'ама хьаде цаьхоадар, воай могашал кхоаненга ехкаш. Оалаш ма хилара, вайх саг дарбанче ювижача, т'аккха ховш хул гулакх геттара во долга; т'ехьарча денга кхоачаеш, цо ший могашал т'ехьатетташ хиннилга...

Цудухьа лазар ший ханнахьа гучадаккхар - из толам ба, вай йоакхо еш, лораша баьккха толам.

Дика лораш болча дарбанчешка даим кийча ба вайна эшаш дола лорий г'о де, нагахьа вай лазаро лаьцадале. Ший оаг'орахьара саг а ва лорашта новкъостал де дезаш, могашал яйна бола нах к'езигаг'а хургболаш. Цу гулакха де дезар да: во оамалаш дег'ацара д'аяхар, могашал луш дола вахар леладар, моллаг'а ха яьнна вале а; хозаг'а а дикаг'а а дар гуш хилар.

3,3 млн сом ахча хьожадергда Россеташа, ший болхлой говзал лакхъяра Гулакха

Италой Муса

«Кьилбаседа Кавказа Россетий» - «Ингушэнерго» филиала 553 болхло 2026-ча шера шоай балхацара говзал лакхъяра курсашка чакхвоалаш хургва.

3,3 млн сом ахча да цу Гулакха хьожадергар. Мехка ток боагIача боараме хилийтара тIехьа кхетам лакхбеш хургба болхлой эггара хьалхарча оагIонца. Тока хьал довзар, 35-110 кВ тока лини тоаеш болх лоаттабар, моллагIа хIама хилча ханнахьа оарцагIбалар да керттерча декхарех.

Иштта цар Iомадергда лакхе болх беча хана кхерамзлен хьалаца дувзадена-нараш, лозабьарашта хьалхара гIо дар мишта хила деза, цIерцарча кхерамзленца дувзадена-нараш. Ер шу доладелча денз, «Ингушэнерго» филиала 151 саг ва курсашка чакхвьаннараш.

«ДоттагIала чарх» яха велосипед хахкарах яхь хилар МагIалбика кхале

ГIазданаькъан Ахьмад

БIаьстен, кьахьегама ЦIай дездеча дийнахьа йоккха спорт кхетаче дIахьош, велосипед хоахкаш хилар МагIалбика кхале. Машара, кьахьегама, берригаш цьанкхетара Ди хилар цох. Тайп-тайпарча ханашка кхачьа нах бар цу дийнахьа гулбеннараш.

«Кхален культуран Гулакхех йолча моттиго дIахьош болх ба из. Спорт йоаржаря, берригаш цу юкье чуозара лоархIаме моттиг дIалоацаш да из Гулакх. Велосипедаш хахька баьлча, ара Iохайша, бIайха кхача буаш баьгIар доакъашхой, цул тIехьагIа совгIаташ делар царна», - дийцар «Сердалога» кхален администраце зарбан болх лебабераша.

Кьахьегама ветеранаш, кьонабараш цьана арабьнна; спорт, унахцIена вахар доаржареш бола болх хилар цох цу дийнахьа. Кьаман Iадаташ лархIаро, спортаца бувзам лоаттабаро нах массахана шоайла вIашкаозаш хиннаб, моллагIча ханага кхачьабале а.

Iадаташ, таханара зама

ГIалгIайчен культуран цIеношка, майтсела бетта ЦхьоалагIа ди белгалдир кьаман хьисапе

ГIазданаькъан Ахьмад

ГIалгIайчен культуран моттигашка, карарча шера бIаьстен, кьахьегама Ди хоза вIашагIтехар гIалгIай кьаман кьаьнарча культуран Iадаташца, уж кердадахара балхаца. Из цхьаькха а дика бахьан дар ший овла бовзарга кхачара. Вай заман кердадараш, кьаьнара Iадаташ, кьаман даараш кийчдаро геттара безаме дир республикан бахархошта лаьрхIа дIахьош хинна из цIай.

Дола-Коарча культуран ЦIагIа «Майтсела беттара ашараш» яха сахьат дIадихьар, цига гулбелар юртара бахархой, бIаьстен, кьахьегама цIай дезде. Кхетаче геттара безаме хилар.

Программа дIайолайир истори довзийташ. Гулбеннарашта хьалхадаьккхар майтсела бетта ЦхьоалагIа ди дездар мичахьара хьадоагIа, мишта дIадоладелар сага кьахьегам безбара ди, бIаьстен белгалон ди мишта хилар, укх итташ долча шерашка мишта хувцалуш хьадоагIа из ди дездара хьал.

Ашарий оагIоно зал хьалйизар бIаьстен лерхIамца, цIай хиларах хIара сага дегандо луш. Доакъашхоша безамца гойтар шоаш кийчъьа программа, цу юкье викторина, яхьаш а дIахьош, цхьадолча хаттарашта жоп луш.

Цу кхетачено хьалхадаьккхар гулбеннарашта мел лоархIаме да кьаман Iадаташ лорадар, бIаьсти иллешца тIаэцар.

Шолжерча культуран ЦIагIа цу дийнахьа ший тайпара безаме кхетаче

дIайихьар. Цигарча тоабо кийчйир дика программа, цо вIаший дийзар таханардар, мах бола даьй Iадаташ.

ДК чувоаллача го йиш яр кулгара хьаььча говзамеча хIамай гойтам, хьажара зале дар цу ден керттера маIан - «Маьлха Аза» яха мехкарашта юкьера яхь. Кьона доакъашхой дакьа лоацаш бар кхачь дакьь тIа, цар гойтар шоашта мишта довз гIалгIай кьаман Гулакхаш, халкьа бегаш, даар кийчдара начIал.

«Мехкарий кьовсамаш» яхача дакьь тIа шоаш хьабьнна овла бовзар, кьаман ловцаш дахар ха дезаш дар. Цу юкье дар «Сакьердаме дувцараш», «ГIалгIай шу оттадар» яхача дакьь тIа доакъашхоша гойтар истол оттадар, кьаман даараш кийчдара говзал.

Цу яхье доккха дакьа дIалоацаш яр ГIажарий-Юртарча №2 йолча юкьерча ишкола 6-ча класса дешархо Балайнаькъан Рабия. Цо цецбаьхар гулбеннараш, ший 17-ча даьгара хьа мел волчун цIераш яха харах. Цхьа барт болаш Рабияйна хьалхара моттиг елар. Сий дола шоллагIа моттиг кхачар цунца цхьан классе яьгIача Бохтаранькъан ПаьтIамата, кхоалагIа моттиг яьккхар ГIажарий-Юртарча №3 йолча ишкола 6-ча класса дешархо Чаненаькъан Аминас. Котбаьннарашта дагалоаттама совгIаташ делар.

ЦIай хилара кеп хьаллоацаш бар сцена тIара говзанчаш а. Шоай дикагIа дола иллеш аьлар цар хьажабькхарашта. Дезаделар наха Китенаькъан Жаннас,

Барханой Заьлмакас даьха иллеш, иштта кьаман халхарца берригаш Iадбигар Мержой Любас кулгалдеш хиннача «Эздий» яхача берий халхара тоабо.

Цига иштта дакьа лоацаш хилар Алхастерча культуран ЦIен кхоллама тоаба, шийна керте ГIалгIайчен культуран болхло Боканькъан Заретхан йолаш.

Эггара чам болча тайпара, Iадаташца чакхдаьлар цIай-чай малар. Боккхалгий а зIамагIий а чам баккхатаро йолаш бар кьаман даарех.

Майсела бетта ЦхьоалагIа ди - из да дукхача шерашка хьакхоллара белгало йолаш, кьахьегама сагаца лерхIам болаш, барт-цхьоагIон цIай. Цох дийцар ГIажарий-Юртарча культуран ЦIагIа.

ДК болхлоша кийчъьа цIайна программа йицлургIоацаш хилар. Концерт сийрда дар; цул совгIа, вай цIагIа кийчдеча тайпара, хоза кийчо яь а дар. ХIара

сага хьамсара йола ашараш яр сцена тIара хьахозаш.

Кьаьстта йола терко йир гулбеннараша иллиалархой кружока доакъашхоша гойтача программанна.

Шоай хьехамчаша Iоахилганаькъан Хади-зас, Эльгакаева Седас кулгал деш, кьонача иллиалархоша тайп-тайпарча жанра композицеш гойтар. Укхаза хозаш дар наха дукхагIа деза иллеш, ашараш, иштта халхараш дир. Царех дар «ГIалгIай бегий илли», лирически иллеш «Кхо дагалаттар», «Ловсона», «Говр», «Ма вохлахь». Даьхенцара безам совбоаккхаш дола «Эпсараш» яха илли а даьккхар.

Царех хIара моттиг, тIоараш детташ, тIаэцар. Эггара чIоагIагIа тIаийцарех дар «Са Даьхе» яха илли. Из гулбеннараша ший тайпара дегача хоза хеташ тIаийцар, цо вIашагIтехар берригаш, Даьхенцара безам совбоаккхаш из хиларах.

**ГІалГІайчен
мехкдайттхоша
МаГІалбик
лораеш
лаьттарий
сийленгаш
тоадир**

ГІазданаькъан Ахьмад

«Коталонга иллеца кхачар тхо» яхача фестивалага кийчо еш ба вай мехка

ГІазданаькъан Ахьмад

ХьатІадоагІача ерача дийнахьа йоккха культуран оагІонцара кхетаче дІахьоргьа вай мехка. Пхылекьонгий-Юртарча культуран ЦІагІа «Коталонга иллеца кхачар тхо» яха йоккха Республикански фестиваль дІахьоргьа. Сийлахь-боккхача Даьймехка тІем тІа Котало яккхча 81 шу

дизара хетаяь я из лоархІаме кхетаче.

«Кхоллама яхьаш хиларал совгІа, ноахала юкьера дийна бола бувзам ба ала йиш я цох. Тема исторех дувцаш, поэтически мугІараш дешаш дІахьоргьа из лоархІаме кхетаче. Тема шерашца дувзаденнар массахана йоккха терко лоаттаяьрех да.

Даьхе езаш, цун хІама лорадеш, моастагІа лира тохаш вай лаьтгашкара аравоаккхаш, лаьттарий турпала наькьах дувцаш да тІемах дола иллеш», - дийцар «Сердалога» къаман кхоллама ЦІен кулгал деча Зурабанаькъан Ахьмада.

Пхылекьонгий-Юртарча ДК цихеза артисташ санна, иштта къонабараш а хургба. Мехка эггара халагІа хиннача денош-

ка кхолладенна иллеш хозаргда цу дийнахьа цига гулбеннарашта.

Фестивалага гІолла белгалду, вай хІаман доал де отта гІийртача бІехача фашиста тІема аренашка духьаллаьттарий цІераш вай дегашта цІаккха а йицІяла йиш йоацІлга. Фестиваль кийчІяьраша беррига бахархой бех цига дакъа лаца.

«Ингушнефт» АО тоабо лоархІаме дакъа лаьцар исторически дагалоаттам лорабара юкье. ХІара шера дІахьош йолча дика гІулакх дара программанна чудоагІаш, Сийлахь-йоккхача Коталон 81-гІа шу хилара хетадаь, мехкдайтта доаккхараш МаГІалбик лораеш бейнача турпалхошта дегІа сийленгаш тоадеш хилар.

МаГІалбика лаьтта дукха Даьхен бІухой цІий Іодахар, цудухьа сийленгаш дола моттигаш дика лелаяр Сийлахь-боккха Даьймехка тІом болаш моастагІачун духьалъэтта шоай са Іодуллаш лаьтгача салтий сийдар да.

«Карарча шера, мехкдайтта доаккхараш 337-гІа стрелкови бІуна оттадаь сийленг долча моттиге, иштта исторически мехкдайтта вышка йолча, лостам беш хилар. Уж я бейна бІухой дІабехка боакха моттиг; МаГІалбика къахьегама, турпала сийлен белгало.

Сийленгаш кердадарал совгІа, гонахьара доазув а цІендир. «Ингушнефт» АО кулгалхошта уж балхаш вахара бехтокхам хинна Іац, из дег чура цар оала баркал да, Даьхен бІухошта маьрша кхоане хьакхолларах», - аьлар «Сердало» газетата тІема сийлен шахьара МаГІалбика администраце.

Сийленгаш, вежарий кашамаш - уж кхертІой е аьшка гІирсаш хинна Іац. Цар тешал ду денал, майрал гойташ цига латаш вай бІухой хилара, цар котало гаргайоалаеча доккха дакъа дІалаьца хилара. Уж сийленгаш лорадеш хиларца вай дІагойт Сийлахь-боккхача тІема Коталон бакьдар хувцалургдоацІлга. Из, цу тІем тІара цІа ца боагІаш бисарашта, дІахо вайца бахаш болча наха хьалхашкара вай декхар да.

«Зарница 2.0» йолаш, шоай начІал гойташ хилар Магасера Хьалхарбараш

Гаьгенаькъан Марина

«Зарница 2.0» яхача Ерригача Россее тІема ловзаре шоай начІал гойташ хилар Магасера «Хьалхарбарий болам» яхача оагІон доакъашхой. Из хоам «Сердалога» бир цу моттигера.

«Мехкарча тайп-тайпарча де-

шара моттигашкара доакъашхой бар Магасерча стадиона тІа гулбеннараш. Тоабан юкье болх бе хар, моллагІа хІаман духьала кийча хилар, лаьрхІачунга кхача гІерташ къахьегар гойта дезаш бар уж.

ЗІамагІабарашта юкье толашагІа ба аьнна белгалбир СОШ № 2 тоабан доакъашхой. ШоллагІа лагІа тІа деша-

ра Керттерча Моттига доакъашхой эттар. Юкьерча ханага кхачарашта юкье эггара лакхерча лагІа тІа эттар Магасерча Лицей-берий беша дешархой. ШоллагІа, кхоалагІа моттигашка эттар «Марем» гимнази, «Ишкол - берий беш».

БоккхагІабарашта юкье белгалъялар дешара Керттера Моттиг, дото майдилг яккхар

Магасерча СОШ № 2, хІаьта кхоалагІа моттиге Лицей-берий беша тоаба эттар», - йоах тхога бенача хоам.

«Котбаьннараш, доакъашхой даькъалабувц вай тахан дег тІара! Аьттув болаш хилба цар никъ дІахо а!» - белгалдир «Хьалхарбарий болам» яхача оагІон доакъашхоучо Налганькъан Рамзана.

ГӀажарий-Юртарча культуран цӀагӀа, «Ислам - наркоманена, терроризма духьала» яха кхетаче дӀайихьар

ГӀазданаькъан Ахьмад

ГӀажарий-Юртарча культуран цӀагӀа моттигерча ишкола дешархошца кхетаче хилар, из хетаяь яр вай заман зуламашта духьальоттара. Цига дийца керттера дош дар наркоманена, терроризма духьала кьовсам лоаттабу хьехамаш дар.

«Берашта хьалхадаьккхар, бусалба дино сага цӀий Ӏомохкадар, саг вер цьаькка а оагӀорахьара могадеш цахилар; моллагӀча кьамах из саг хиларах, АллахӀа хьалхашка беррига нах цаӀаш хилар. 15 бӀаь шу хьалха (Давьлера салам-моаршал хилда цун) Мухьаммад Пайхамара хьалхашка десса Ӏадаташ да моллагӀа дола ийрча гӀулакхаш леладара духьала. Ислам-из машаре ди ба, цо тӀахьех лоалахошца барта волаш, кьыча кьаман нах лоархӀаш вахара. Бусалба сага доагӀаш дац довне хилар. МоллагӀа бола цатоам дикача оагӀорахьа кьоастабе беза, хоза гӀулакх гойташ, кӀаьда кьамаьл долаш», - аьлар «Сердало» газетага из кхетаче вӀашагӀьеллараша.

Дешархошта хьалхашка кьамаьл деш хилар наха юкье дика лоархӀаш бола хьехамчаш. Культуран цӀен кулгалхочо, МВД ветераний Совета доакъашхочо Йовлой Ювсапа кхайкарал дир берашка, лоралуш хилара уж тӀахьехаш.

Юрта администраце кулгалхочо Чаженаькъан Османа, ше кьамаьл деш, белгалйир хӀаравар бехтокхаме хилара оагӀув. Цо хьалхадаьккхар берашта, кхерамзлен, эхь-эздеда доакъошца лоадам боацараш цахилар, кьыметтел зӀамага ца зувш дита кхоачамбоацар а кхоана духьалдала тарлуш да.

Цига дакъа лоацаш вар бокъонаш лораеча болхлой викал - полице лейтенант Бохтаранаькъан И. Цо а дийцар хӀаране бехтокхамлакха хила безарах, кагирхошта закон довзийташ дола масалаш доаладир.

Цу тайпара кхетаченаш дӀахьош хиларо новкъостал ду кхувш йоагӀаца тӀехьенна нийсача наькъ тӀа хила, лерттӀа мехка саг хила - из ба хӀама кхоллара, машара, гонахьара нах безаш хилара никь.

ЕГЭ – 2026 дӀаяла кийчо еш ба дешархой

ГӀазданаькъан Ахьмад

ЦаӀ йолча пачахьалкхен экзаменга кийчо яр керттерча гӀулакхех да тахан мехка. БоагӀаца боараме из гӀулакх чакхдаргдолаш, кьахьегаш ба дешара оагӀонца. Аьтинга бетта 1-ча денгара 25-ча денга кхаччалца хургба экзаменашцара керттера болх. Карарча хана цу юкье чоагӀвенна латтараш 3 800 доакъашхо ва. Аттестаци дӀаяхьа аьнна экзаменашта лаьрхӀа итт моттиг кийчъяьй. ХӀама гойта камераш ехка, иштта кьыдола гӀулакхаш кхоачашдаь, кийча я уж моттигаш тахан. Укх шера экзаменаш дӀалуча балха юкье дегӀа могошал эшаенна дола 500 бер хургда. Цар гӀулакха кьаьстта кийчо яьй цига.

«Ер шу доладелча денз, керттерча Ӏилмаех экзаменаш дӀаялара балхага кийчо еш хилар мехка. Даькъа лоацаш хиннараш 2300 саг вар. Хоамий оагӀонцарча кхерамзлен балхага кийчо еш, 1200 саг Юмавеш болх дӀабихьаб вай мехка. Берашца, иштта цар даьшца, но

аношца болх дӀахьош ба тахан, психологически оагӀонцара гӀо деш ба, иштта «цахаддаш телефонаш» я болх беш.

Экзаменаш дӀалуча моттигашка лораш хургба, дерригача хӀаман кийчо яьй. ЧоагӀа лоархӀама да хӀара бер экзамен дӀаяла паргӀата, сахьув-

заш доацаш хьадар, шоай кхетама хьал боагӀаца боараме дӀагойта аьттув хилар. Догтийша ва со кердача наькъ тӀа гӀа боаккхаш бола вай дешархой цу гӀулакхах дикка чакхбаргба аьнна», - аздир мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Ӏаьлас ший Телеграм-оагӀон тӀа.

Цу оагӀонцарча министерстве белгалдир, таханара керттера декхар; хӀара бера цьаьккка кхерам, хало йоацаш; экзамен дӀаяла аьттув балар долга. Карарча хана цу гӀулакхага кийчо еш, из деррига довзаш да вай бераш.

Галашка дийцар гӀалгӀай ший белггала болча тӀабувхабеча кьаман гӀирсах

ГӀазданаькъан Ахьмад

Галашкарча культуран ЦагӀа дӀайихьар «ГӀалгӀай кьаман гӀирс» яхача лостамагӀа йола сайре. Доакъашхой таро хилар истори, иштта бӀаьшерашка гӀалгӀай кьаман тӀабувхабеча гӀирса Ӏадаташ довза.

«Из кхетаче дӀахьош хинначо хьаьшашта лаьрхӀа цу гӀирса истори довзийтар. Цо белгалдир, кьаман дувхаро гӀалгӀай кьам довзийташ хилар. Из духьал тӀабувхабу гӀирс хинна Ӏац, из ба эздеда овла, хоза гӀулакх гойташ бола лерхӀам», - аьлар «Сердало» газетага из

болх вӀашагӀьеллараша.

Кхетаче дӀахьош белгалдир, гӀалгӀай гӀирса юкье ца йоагӀаш оттаяь цьаьккка хозала кеп яц, хӀарадар ший моттиг дӀалоацаш да.

МаӀача наьха чокхе белгалду бӀухо ший цӀа лораде кийча хилар, хӀаьта наькх тӀа дотув,

дото тӀехкар доалла кхалнаьха чокхий да наха юкье кхалсаг лакха цӀи йолаш хилар белгалдеш.

Кхетачен хьаьшашта из истори довзарал совгӀа, уж Ӏадаташ таханарча вахаре лорадара никь а байзар.

Барт-цхьоагӀо хилар

ГӀалгӀайчен Паччахьалкхен филармоне артисташ
Россе шахьарашкара цӀабаьхкар

ГӀазданаькъан Ахьмад

ГӀалгӀайчен РСФСРа цӀихезача артиста Хамхой Ахьмада цӀерагӀа Паччахьалкхен филармони, Россе шахьарашка ГӀолла йоккха концертни программа гойта, цӀайийрзар. Из никъ арабакхар бахьан долаш, доттагӀал хеттар Кавказа мехка йоккхагӀа йолча культуран моттигашца, мехка столицагара Ӏаьржача форда йистошка кхаччалца. Гастролашта чуйоагӀаш яр Москва, Санкт-Петербург, Липецк, Дона-гӀара-Ростов, Краснодар. Юххера, ашарий оаз яхийтар цӀихезача Соче Ӏан театре, цига артисташка хьеш бар зал хьалйиза, дог айденна бола бахархой.

«Гулбеннарашта хозаш яр «Бека пандар, ека оаз» яхача концерта программа. Цу ашара цӀеро геттара дика дӀадовзийт гӀалгӀай ашарий Ӏадата маӀан, цунца хоалуш я пандара ека оаз, кӀоарга илиалара говзал, къаман са. Программа чудагӀаш дар къаьнара халкъа иллеш, ашараш, иштта цига гойтар халхараш, хоза дегӀа маьженаш

ледаеш, ший тайпара ког шершабеш, иштта вай заман композицеш», - аьлар «Сердало» газетага ГӀалгӀайчен керттара концерт вӀашагӀделларий зарбан болх лелабераша.

ХӀара шахьаре артисташ гӀоарашца, гӀадбахара оазашца, дешашца гӀаэцаш бар. Бе-беча моттигашка бахача вай къаман викалашта, ГӀалгӀайчен Паччахьалкхен филармони цига яха хилар йоккха дегӀагӀоз яр, шоай хьамсарча мехкара безаме хьал

го йиш хиларах, хӀаьта кхыча къаман наха гӀалгӀай культура, Ӏадаташ дайзар, цун мах оттабир.

Республикан Паччахьалкхен филармоне Хамхой Ахьмада цӀи лелаеш хиларах, артисташ декхарийла ба из лакха лоаттае, шоай балха говзал кхы а чӀоагӀагӀа дегӀагӀоалае. ХӀанз дӀайихьача гастролаша хьагойт, артисташа лораеш лелаеш хиларал совгӀа, дика вовзаш волча мехкахочун цӀи дӀахо а из

дегӀагӀоалаеш, керда толамаш доахаш, эзараш болча мехка бахархой безам гӀаозаш хилар.

Гастролаш Соче Ӏан театре чакхьяларах гуш да; сийрда, йоккха культуран программа дика дӀайихьа хилар. Из иштта дӀахьош хилар лоархӀае а дар, хӀана аьлча из нийсьелар Соче, ГӀалгӀай Республикан Денош дездеча хана, уж хетадаь дар Россе халкъий цхьоагӀон Шу хилара. Ӏан театре концерт дӀахьош хилар нийсделар; Паччахьалкхен филармонена, мехкаш-та юкьера бувзам чӀоагӀбу гастролей балха чаккхе еча хана. Ший цӀихезача бӀоагӀашца, мах болча истореца наха дика довзаш долча Ӏан театре программа дӀаяхьара лаьрххӀа майда харжаро хьагойт; артисташа дӀабихьа болх лоархӀае хилар. Филармоне викалашта боккха а, бехктокхаме а бар из никъ, цунца цхьана уж дегӀагӀоз йолаш арабаьлар гӀалгӀай Ӏадатий, таханарча культуран мах бараш дӀадовзийта.

Техьарча концертага хьажа баьхка нах дукха бар геттара. Гулбеннарашта лекхар къаьнара гӀалгӀай ашараш, уж екаш яр къаман пандарий гӀирсаьшца, иштта ГӀалгӀайчен хьалхале лелача солисташа гойтар таха-

нарча заман композици. Царна нийсса гойтар гӀалгӀай халхарий хьинар, низ. Уж даим наха хоза хеташ гӀаэцаш да арахьа.

Ашарий оагӀув йоацаш а, Ӏан театре массехк дийнахьа дӀабихьар ГӀалгӀайчен кулгавозала кхоллам дӀабовзийташ бола гойтам. Цига го йиш яр вай заман суртанчий болх, лакха говзал йолча дахчанца, аьшкаца пхьараша баь болх, гӀалгӀай Ӏадатий догамаш дара болх, къаман гӀабувхабу гӀирс, юкьерча бӀаьшерений замах яьча гӀалай кепаш.

Культура шоайла кхеташ хилара эггара лоацагӀа бола никъ ба. Сочена, дукхача къамий шахьара санна, ГӀалгӀайчен Денош лоархӀае хилар мехка кьулбехьен моттигашта юкьера бувзам чӀоагӀбеча даькье.

Чакхьяьннача гастролашка хьешача гуш да, паччахьалкхен культуран политиканна пайда луш дола масал из хилар. Из йоккха программа вӀашагӀгеллаяр «Вай - Росси» яхача федеральни программанна чуйоагӀаш, РФ культуран Министерствон гастрольно-концертни планах, цунца цхьана РОСКОНЦЕРТА хьаллоацаш.

«Вай - Росси» яха программа дӀайолаьий 2020 шера, мехка цаӀ йола гастролей оагӀув меттаоттаеш, цо таро лу тайп-тайпарча мехкашк болх беш йолча тоабашта, шоай кхоллам дукхача наха гойта. Цу программанна дакъа лоацаш хиларо белгалду, Россе юкьерча даькье гӀа гӀалгӀай къаман искусство мел лоархӀае я.

Республикан культуран Министерствос белгалду, уж гастролаш мел эшаш я, цу тайпарча арахьа дӀабахаро массехк керттара декхар кхоачашду. Из къаман искусство дӀайовзийтар, цаӀ йола культуран оагӀув чӀоагӀгьар да. Цу тайпара таро хиларо, Россе къамий культурашцара наьха безам совбоаккх.

«Вай - Росси» яхача программанна чуйоагӀаш гастролаш еш хиларо, культураш дӀа-юха йовзара болх даим дӀабахьа таро лу. Артисташта хоалуш да шоаш боккхача кхоллама дезала цхьа дакъа хилар, хӀаьта хьожаш бараша кхетаду дукха а мах болаш а хилар юкьера культуран гӀехьале.

РОСКОНЦЕРТА новкъосталца мехка дикагӀа йолча моттигашка хила вӀашгӀехьаьлар, концерта программа дӀахьош. Федеральни боараме из хьалла-цар бахьан долаш, ше ма ярра къаман искусство дӀагойта таро хилар. Россе культураш дукха хиларо вӀашагӀгох керттара низ. ХӀара къаман ший Ӏадаташ хиларга хьешжа доацаш, вай Россе бахача наха цхьа мотт лелабу - юкьерча мах барий мотт.

Даьхенцара безам, шоайла лоархӀаш хилар, хьаьша гӀаэцар, ший овла бовзаш хилар санна дола гӀулакхаш да хӀара сага дагахьа. Вай цхьоагӀо воайла кхеташ хиларца хьахулаш я. Бакъда вай дерригаш а, воайла эргаш да, дале а цу гӀа хьакхолл боккхача мехка низ, цо кхоллаш да юкьера истори, хадаш доаца дегӀай бувзамаш.

Дунен исторе, эздеа оаглонаш

Россе курорттй шахъаре Соче, тамаш еш бар вай къаман культуран тлехъаленах

Газданаъкъан Ахъмад

Галгъай Республикан культуран Денош длаъшош, Соче Паччахълкхен зале боккха гойтам хъабийлар. Галгъай къаман истореца, исбахъален оаглонцарча тлехъаленца дувзаденнараш довза аъттув хилар Соче бахархой, хъаший. Тхьоврача хана денз вай къамо хъабенача наъкъаца, ладаташца дувзаденнараш дар гойтама юкъе. Тахан республике къахъегаш болча пхъарий тамашийна да ала мегаргдола балхаш дайзар цига.

«Кавказа длаъхий дола истори, селханара вахар, оамалаш, ладаташ довзийташ бар из болх. Галгъай къаман дувхар, пхъараша шой кулгашца хъаь тайпатайпара хламах яр хьокха оттаьраш. Иштта Инаркъанаъкъан лайнай кулгаша хъадаь чокхеш, теникаш яр цига. Геттара йоккха терко тлаозаш хилар Хамхой Лидас хъатийга нускала чокхи. Хлара хлама ший кюарга малан долаш, геттара йоккха говзал тлайохийташ хъакхелла дар лакха начлал долча пхъараша. Оздой Башира, Тухана хъаьча галгъай къаман глалашка хъежаш латташ дикка ха йоаккхар наха», - дийцар «Сердало» газетага из гойтам длаъшош хиннараша. Истореца дувзаденна дола хлама массахана бларг тлаозаш хул, хлаьта вай къаман истори довзийта эттача длаъхий, доккха, дуккхабараш цецбоахаш да.

XIX, XX-ча бляшперений ханаш хъаоттача хана хиннача, кхычаха корадоглаш доацача архивни сурташка хъежаш, тамаш еш бар хъаший. Ширача хана глалай юрташка баьхача вай къаман наьха вахар довзийташ дар уж сурташ. Галгъай къаман вахар, ладаташ, оамалаш, культура йовзийташ дола сурташ боккха лерхлал болаш да тахан. Царга гюлла довза йиш я дукха хлама. Тлехъара тла ураоттаргюлча къонача тлехъен, иштта кхыча къаман наха вай исторецара дукха хлама хъаделлаш да уж. Тлехъенгара тлехъенга кхоачаш даха деза хлама да из, хлара галгъачун дега боча да тхьоврарча ханашка баьхача кхална-

ха, малача наьха истори. Берригача гойтаме лорхлеме моттиг длаоацаш дар ала йиш йолаш дар уж архивера сурташ. Къаман овла бовзаш, кхоллама оаглонца дувзаденнараш лорадеш, даьша лорадеш хъаденача ладатий хлама эша ца долияташ хилар; лорхлемеца декхарех долга белгалдеш бар из болх. Вай республикерча цихезача говзанчий балхаш дар цига хьокха оттадаьраш. Уж бар Мартазанаъкъан Тимур, Пумхой Иийса, Цхьорой Аюп.

Малав вай мехка цар кулгий говзал цайовзар... Суртанчаша шой балхашка гюлла вай исторе, ладатий, культуран мотт бувц хъажархошка. Ма кюарга а ба-кх чулоацаш, ма дукха сабар, говзал эш сага иштта къахъега! Эздел яхача деша малан дика довзаш ба уж нах, цунга хъежжа массане бларг тлаотташ, дог айдеш да цар хъакхелла балхаш а. Соче бахача наха, иштта хъашашта цу дийнаха бларгадайра вай къам мел длаъхий истори долаш да, мехка бахаш бола нах шой дай ладаташ лорхлалаш, лорадеш, доаржадеш болга. Кхоллама наькъ тла ваьннача сага нигат, уйлаш яйза варгвац оалаш да вайна юкъе... Из

фуд аьлча, кхолламца ший дог дийза волча сага бларг, уйлаш ца кхоачаш моттиг хилац, гонахъа мел дола хлама ший балхашка гойта герт из, яхилга да из. Дукха адам гулденнадар Беканаъкъан Зинела, Совтанаъкъан Аьсета «Фар» яхача стэнд-арт-студена гонахъа. Уж ба вай мехка санна кхыча

моттигашка а цихеза суртанчаш. Бларчча тохкамаш да цар шой сурташка гюлла гойтараш, ала йиш я тахан, царга хъежаш. Цхьори яхача глалай юрта корайоглаш йолча хламышца болх беш, бляшераш доахаш, малхара кашамашка яьда хламыш ма хулла меттаоттае, царна шоллагла вахар дала хъожаш къахъег цар тахан.

га теркалдеш, керте оттадеш, ютладуллаш да. Даьй, ноаной дувхар бокъонца дийндаьд ала йиш йолаш болх ба из. Къахъегаш боахкача кхалнаха мара хац из мел доккха начлал, сатем эшаш хлама да; цул совгла, цу оаглонцара истори а дикка техка, довзаш хила веза из болх бу саг. Вай къаман баркъаша хъагойт вай ладаташ. Эздий дувхар леладеш баьхаб вай дай, хлаьта деррига а шой кулгашца, хъакъалца влашагдоллаш а хиннаб. Къаьстта дувца дезарех я, лоаман юрташка баьхача вай къаман кхалнаха бляшераш хьалха лелаяь курхьарс. Дуккхача наха члоагла тамашийна хеташ глирс ба из, хлаьта цун тхьовра хинна истори довза эттача ма длаъхий а да! Гойтаме хиннача дуккхача наха белгалдора, из глирс шоашта эггара хьалха гуш хилар. Таханарча вай говзанчаша, историкаша члоагла къахъийгад, хланз къахъегаш а латт курхьарса истори диц ца далийта глрташ.

Оздой Лидай балхаш долча тларгулделар дукха адам... Чкъаьран цюках даь сурташ дар цо хьокха оттадаьраш. Из тайпара говза баь болх дуккхача нахага тамаш яйташ хул, вайна хов мел кюарга, боккха къахъегам ба из. Дийца ца валлал члоагла къахъега дезаш хлама да чкъаьран цюках сурташ хъакхоллар.

Дог дийза майрал йолча сага мара шийна длатлаьцардоацаш хлама да из, аргдар аз тахан! Хлаьта Оздой Лидай кулгашца цхъа тамашийна болх хиле длаотт из деррига. Моллагла говзанча караглардолаш хлама дац из, укхача геттара доккха сабар, кюаргга уйла еш хилар эш. Кавказа кхоллама никь мел шера, бляхий ба бларгадайра Соче хиннарашта. Россе курорттй столицан бахархошта гойтар галгъай къам ший истори, дай гюлакхаш, ладаташца дувзаденнараш цхъаккха хламанца хувцардоацарех долга; шой хлама дийндара тлехъа тахан къаман наха тлатла къахъегилга. Из иштта дац ала йиш йолаш цхъа саг вац тахан! Тохкамца, истореца, культуран оаглонца йисача ларашца бувзам болаш, цхъаккха хлама терко йоацаш ца дуташ, кхелла балхаш да уж галгъай говзанчаша. Вай республикерча Паччахълкхен галерейс доккха дакъа длаьаьцад уж деррига хламыш дийндара, доаржадара тлехъа. Цунга хъежжа тахан миччаха къаьча а длагойта, довзийта дукха да вай. Галгъай къаман истореца дувзаденнараш массахана лорадаьд, иштта лорадеш длаьборгда длахо а. Исторега, ладаташка, культурага гюлла; тахан гуш да вай дай, ноаной мел сий долаш, яь лораеш, эздий болаш баьхаб!

Кхоллама бляхий мотт

Дунен фестивалашка лакхале йоаккхаш да истингех даьккха кино

Гпазданаькъан Ахьмад

Дунен кинофестивалашка лакха мах оттабеш да тахан истингаш хьакхоллара болх бовзийташ дола Разумникова Дарьяй «Клусаша дувц» яха документални кино. Ита-лерча Турине «Дале дунен-на экран» яхача геттара лакха лоархаш йолча фестивале дика мах беш белгалбир из болх. Исбахален оагонцарча говзала, режиссёрски балха йоккха терко йир Итале. Тха «Сердало» газетага из дий-цар мехкарча Паччахьалкхен кхоллама музее.

«2020-ча шера тарамхе длахьош хиннача гойтама балха юкье яйзар Дарьяйна ший тур-пал Дзовранаькъан Танзи-ла эггара хьалха. Цу хана цун-гара интервью ийцар цо, до-кументалистий вахаре нийс-луча тайпара, дахо кино хьа-хилар цьаьхха хиннача цу вшагагкхетарах. Тхах хьадеш хиннача клусашка-истингашка тамаш еш хьийжар из, хьаьта геттара чоагга из цеццоалаш хиннар дар цу клусий исто-ри, мел дьаьха истори долаш хьадоагаш да уж, таханарча вахаре кхийнарашкха кхоачаш.

Истинг, гаьхар, клусаш – дух-хьал вахаре лелаю, ца длохду хьамаш хинна лац. Кьаьнар-ча хана хинна кьаман белгало (ехь) дьаьннарг лархьа мегаш

дар... Бакьда, цьаьхха, цьан кхалсага лаьрхлар из дийнъе, цун сурташкха а ладаташкха а гюлла, тлехьенна йовзийта. Дайна дьадоалаш лагтар мет-таоттадар боккха кьаьхегам ба. Тамаш яйташ хьама да из тахан, ма дарра аьлча», - дийцар тхога.

«Клусаша дувц» яха докумн-тальни кино чакхдаьнна мотти-гаш тахан дукха я, дикка го баь-ккхаб цо. ДокуБаку (Гуозлой мохк), Кин (Эрмалой мехкара кхалнаьха кинофестиваль), Фо-чера кином деной иштта Гор-дион (Туркий мохк) програм-машка хержадаз из. Халкьашта юкьерча массахана цьан мот-тиге дахаш хьадаькхача кьа-мий культуран хетаяьча фе-стивале, Сифф, «Еврази», «Ан-тарес» йоккхача кхетаченашка лакха мах оттабаь цу балха.

«Сибре вшагагкхетар» яхача фестивале лоархьа диплом луш белгалдир из гулакх. Ис-тингах клусаш мишта хьаде йиш я дьагойтарал совгга, кьа-ман тхьоврача хана денз ло-радеш, хьаллоацаш хьадаьха ладаташ, культуран лоархьа ме оаггив ба кинога гюлла боар-жабер. Турине хиннача толамга гюлла вай массане кхетаду из мел чоагга терко е езаш хьама да. Истинга вахар-м бляьха никь баьхаш хьадоагаш да, вай хьаькьалах».

Говзалах биза хиннача но-аноша шоай кулгашца кьоарга начьал гойташ кхелла балхаш

да тахан дийндаьраш. Разумни-кова Дарья таханарча россий-ски документалистике дикка йовзаш, лоархаш я, цун кхол-ламга бода никь ловзара ки-ногара дьаболабенабале а. Лоархьамеча академически ишколаца дувзаденна дар цун начьал. 2012-ча шера НИУ ВШЭ журналистика Лакхера ишкол чакхьккхар цо, «Ловзара кино режиссура» яхача балхачара говзал Юмаеш. Фенченко Вла-димира, Котт Александра пхьо-алле дешаш хилар из. Дахо, из никь дикка шербе дагаде-ха, Михалков Н.С. Кинематогра-фически, театральни кхоллама Академе дешаш хилар. 2021-ча шера дийша яьлар (Фенченко В., Хотиненко В. пхьоалле).

Доккха доацача ловзара ки-ношка гюлла даяйзар Дарья массанаьха. Кьонача режис-сёра боккха толам беш хилар «Хьа наьнах лаьца цьа дош дац», «Регистраторша» яха бал-хаш. Хьаьта геттара лакхача моттиге даьккхар цун гулакх документальни балхо «Лир ма-лайк»; тайп-тайпарча фестива-лашкха лакха мах оттабеш бел-галдир цун 2022-ча шера ара-даьнна «Бакланий паччахь» яха кино. Цьан хьаманца салоам хинна социлуш боацача нахах я Дарья, кино тайп-тайпара оаггонаш довзийташ, гучадо-ахаш кьаьхегаш я из тлателла. Бе-беча документальни пхьо-аллешка даька лоацаш, хьинар

дола режиссёр хиннай Дарьях.

Геттара чоалханадараш, цу балхача ювзаенна кьоаргаленаш йовзаш я из. Хьаьта гьалггай кьаман истингаш яхача клусех дола кино тахан ший йизза мот-тиг дьалаьца дьаэттад цун кьа-хьегамца. Кьаман кьоарга исто-ри, истингаш хьакхолла хар мел чоалхане, говза, кьоарга болх ба, вай тхьоврача кхална-ха кулгара гьалашка ютувса уж хьадеш хиннилга, хьетта кхийна дьаотташехь йийгашка из говзал караерзаяйташ хин-нилга дьагойтад начьал долча режиссёра дерригача дуненна. Мах баь, хам баь варгвоацаш бола документальни болх ба из.

Хьаьта вай дегашта-м бок-кха тоам беш да из гулакх. Ис-тингаш хьакхолла болабена вай кьаман тхьоврача ханаш-ка баьха кхалнах чоагга кул-гаговзал йолаш хиннаб, вьалла доккхий хьамаш доацаш; шоай хьинарца, хьаькьалца доккхача начьала никь билла ховш хин-наб уж. Тлехьа гьабоаггараша шоай ноаношкара хьаьцаш, дахо иштта доаржадеш, наь-нагара йолага, йолагара цун тлехьенга кхоачаш, хьаде-на хьама да из. Цихезача ре-жиссёра дерригача дуненна дьагойтар, тахан массане тамаш еш болча цу боккхача балха кхоане йаьхий хила езилга, цун хьама эшадала йиш йоа-цилга, из дийндар кьаман хьара кхалсага декхар долга!

Цихезача кавказоведах Семёнов Л.П. дувц гойтамо

Гпазданаькъан Ахьмад

Цихезача Илманхочох - кавказоведах, лакха говзал йолча тожкам-хочох, археологах, эт-нографох дувцаш бола, цун 140 шу дузача денна хетабаь гойтам хьабийллар мехкаьхьа-хача наьха Мемориаль-ни моттиге. Семёнов Ле-онид Петрович дика во-взаш хиннав вай мехка санна массанаьха а.

«Кьилбаседа Кав-каза кьаьнарча ваха-ра хьама тожкаш, итгаш шераш доадеш кьаьхийга-ча цу сагах дувца дукха да тахан. Илманхочун сур-таш, цох лаьца яьдаь каь-таш, архивашкара видеош, XX-гга бляьшере йолалууча хана, гьалггай кьаман юкье лаьтгача ладатех, гулакхех цо кийчдаь балхаш, иштта кхьдараш довза йиш я гой-таме», - дийцар «Сердало-га» мехкарча МКЖР.

Гьалггай гьалаш хьаьлярах лаьца лоархьа ме болх яьзбаь саг ва Семёнов Леонид. Хана йоахалца телха, хаьр-ца йолча гьалай юхьанцара кеп мишта хиннай тахка аьт-тув баьнаб вай, цо яьздаьча балхашка гюлла. Кавказо-ведаша боккха пайда эцаш да цун книжкаш. Лоархьа ме, дукха хьама довзийташ бола гойтам ба ала лов цох тахан. Вай мохк дегга гарга, хьам-сара хиннача сага бьаргашка гюлла гьалггайче йовза аьт-тув ба мехкахой а хьаьхий а.

Гьалггай Кьаман библиотеке «Халхара дуненга вуга никь» яха гойтам хьабийллар

Гпазданаькъан Ахьмад

Янданаькъан Жамал-дий цераггича Кьаман би-блиотеке болх бе болабе-лар «Халхара дуненга вуга никь» яха гойтам. Из гой-там хетабаь ба Халкьашта юкьерча халхара денна, цо бех дешархой халхара гов-зал йовза.

«Цига го йиш я нагга-хьа мара гойтаме оттадеш доаца сурташ, архивера каьхаташ, цар хоадам бол-лаш дувц гьалггай халхар

хьакхолларах. Дукхача ха-нашкха денз гьалггай хал-хар духхьал хьажара белга-ло йолаш хинна Ийнадац, из хиннад физически, эхь-эздеда деглаахара бола низ лоархаш. Дегла маьженаш лелае ховш хиларо хьагой-таш хиннад сага оамал миш-тай, цун эздед, нахацара лерхьам. Из, зьламига волча хана денз, хьаьцаш хин-над, цу юкьедоагаш хозал, денал, дикал», - аьлар «Се-радло» газетага ГИР НБ.

Гьалггай халхараш - уж кьаман оамал, халкьа денал,

ладат, совлен дола хьама ца-леладар гойташ йола оаггив я. Цихезача Кавказа тож-камхочо Иоганн Бларамбер-га ший балхашка яьду: «Цар халхар - из ший тайпара хьама да». Из иштта гойт би-блиотека стендашкха оттая-ча материалаша.

Гойтам безалургба про-фессионални халхарчашта, иштта гьалггайчен культу-ран тлехьале йовзаш болча наха. Гойтам дьабахьа лерхь, маьтсела бутт чакхбалал-ца.

Кхоллама говзал

Шолжа кхален культуран Цен кулгалхо къахъегаш йола 50 шу да

Газданаькъан Ахмад

Матенаькъан Iашата ха юсташ яц къахъегама книжкаца, из цо юст ше кулгал деча Шолжа кхален культуран Цен кердача толамашца, цун детталуча дегаца. Хеталу, шовзткъа итт шера, вIалла кIаьд ца луш, баьча балхага юахъежача, цу балха еррига сценари дагахъа Юмаяь, дукхача хана денз шийлача Иийне салоIаш из ягIа езаш санна. Бакъда Iашата юа-сацар ше дег чура мутIахъа йолча къаман культураца цхъана са ца доахаш сацар санна да. Из цо дергдац, цхъаккха хIаман духъа.

ДегIаахар - кхайкарал деш санна

Дукхача наха дика тIаэцар, из юххера тIадам оттабеш санна хул, бакъда Матенаькъан Iашата уж керда толамаш вахара елла лард мара яц. Цун кабинета пенаш тIа дукха яда грамоташ, тайп-тайпара сертификаташ, тешалаш. Ший бехктокхамеча кулгал деча балха йолаш, Iаьлий Iашат духхьал болх лелабаь Iац, цо балха юкъедаох хувцаш. Цун хIара ди - из мехкахой дегашка дусах дола керда дош лахар да.

Цун балха керттердар да лакхаленашка кхачар. Из кхы кхайкаде ца дезаш, дика гуш да цун болхлошта, цо хIара гIа мел боаккхача. Шийна гонахъарнах сатемга, сабарга кхача гIертача хана, Матенаькъан Iашата хержаб доккха, кIоарга, ший тайпара бехктокхаме хила еза болх. Из

кхычарех тара йоаца оамал йолаш я, из яц талгIе санна тайжжа дIайодарех, ше даьхача толамех доаккхал а деш. Цо хержар - даим, ше лаьрхIачунга кхаччалца хьалха хилар. Иштта Iаьлий Iашата ший балхах бокъонца йола говзал йир.

Хеталу, административни балха даькъ тIарча хаттараша кхоллама цIи йоаергья, аьнна. Из цунна доагIаш дац. Кхычарна массазара балха дакъа гуча хана, цун гуш хул цIена лист, цигара дIаболабу цо ший болх юа а.

Культуран дакъа Iашата дийна, садоаха дегIа маьже я, массаза доал де дезаш. ХIара кердача проекте, хIара фестивале е Шолжа кхален культуран Цен цIай долаш, хоалуш хул цун хьашт - Iадаташ лорадар.

Денгара ди массаза доал, Iаьлий Iашат кIаьдлуц ший масалца дIагойта, бокъонца ший болх безаш хиларо, кIаьдвалар а дIадоаккхилга. ХIаьта бокъонца вола говзанча даим Юмалуш хул, ше мел вах а. ДикагIа хила гIертаро даим белгалду цо хьадер.

Iаьлий Iашат я, Сталина тийшача балхах вай къам мехкахоаккхача хана, цу юкъе хиннарех, цун берал цига дIадахар. Из яьй 1954 шера, кIимарса бетта 20-ча дийнахъа гаьнарча Казахстан Шучинск оалача шахъаре. Из моттиг эзараш болча гIалгIашта, цар денал чIоагIа дий хьожаш санна, нийсьеннарех яр. Юхъанцарча деношка денз, атгачарех доаца вахар дIадоладелар цун; ираз, сапаргIата вахар хургдоа-

цилга ховш дар цу чоалханеча шерашка наха ловш хиннача Iазапах.

Наьха тешам боацабар

Матенаькъан Iашата къахъегама никъ дIаболабелар 1973 шера. Из яр хIама лахара йола ха. Дукхача, тайп-тайпарча балхашка хила йийзар цун. ХIара болх цо мел хувцача хана, мах бола балха говзал совйоалаш, дегIаухаш яр цун.

Цун вахаре хувцаш хилар 1981 шера. Къаьстта цу хана из хьожайир Шолжерча дIа-юа лелача автоклуба тоаба кулгал де. Из болх бар хьинар, нахача къамаьл де хар, дешара оагIув езаш, цу даькъе дукха болх бир цо. Къаьстта цу хана, чархаш тIарча клубаца дIаболабелар цун вIалла цахадаш бола никъ, из тахан а дIахо дIахьош ба.

Дукха ца говш из керте эттар кхален культуран Ценна, керда гIулакх цо тIайцар, шийна бенна тешам санна. Цу хана, из балха дIатIаьхийтача наха хоаделар къонача, хьинар долча Iайшета из болх дIабахъа могоаргдолга. Царна дайра цун начIал, кулгалхо-чун хьинар, цох бокъонца йола кхоллама тоабан кулгалхо хилар.

Иштта къона йолаш, дукхача къамий Шолжа кхален культуран керттерча кхуврча кулгалхо хилар вахаро ше хьалхашка оттадаь декхар дар, бакъда Iаьлий Iашата из карагIаьлар, ший мел йола таронаш маьхалиюахаш цо къахъегарах. Наьха тешам боацабарах керттера ший декхар хетар цунна. Бехктокхам а бицбаь, наха

сатувсар кхоачашде хьожар из, вIалла а кIаьд ца луш, иштта хьайоагIаш а я.

Матенаькъан Iашата дика дешар дийшар. Цо яьккхар Краснодарера культуран институт. Iалама начIалца вIаший хеттача академически кIийлено, иштта Юаяьча балха говзало таро елар цунна лакхача боарам тIа кхален культуран Цен болх вIашагIболла. Шийна ховр, Юмадаьр цо дIахеттар мах болча къаман Iадатех.

2004 шера, дукхача шерашка дика къахъегарах, моттигера культура, искусство дегIайоалаеча мах баь варгвоацаш доккха дакъа лацарах Iаьлий Iашата «ГIалгIай Республикан культура болхло» яха сийдола цIи елар. Цу цIеро хьагойтар, гIалгIай къаман культуран овла чIоагIбара цо хьийга къа нийса а, доагIаш а тIаййца хилар.

Тахан Матенаькъан Iайшета совгIаташта юкъе да Россе Президента, ГIалгIайчен Кулгалхо-чун,

республикан культуран Министертвон, Шолжа кхален администраце ЛерхIама грамоташ. Иштта, ГIалгIай къаман культура йовзийташ, Шолжерча РДК болхло-лой хиннача моттигашкара яйта а я.

Цун эггара дега хьамсарагIа хеташ я Шолжа кхален Сийдола яхархо яха цIи. Цо тешал ду шийна юххерча наха ше лоархIаш а, езаш а хилара. Из да, кхален бахархошта Матенаькъан Iашат - культуран-салоIама моттига дика кулгалхо хиларал совгIа, хьамсарча мехкаца ший вахар дувзадаь дика саг хилар а.

НачIал тIаозара юкъ

Тахан Iаьлий Iашата цIи бокъонах йоагIаш язъьий Шолжа кхален исторен оагIон тIа дошоча алапашца. Из да цо, ший къаман са лорадеш, юкъедена дакъа тIаэцаш хилар.

Итташ шерашка болх беш, цо даьд дукхача наха дулургдоацар - административни гIулакх массазара декхар долаш дIадахар. Дика болхло санна тIаэцар, лакха цIи ялар, совгIаташ, новкъосташта юкъе лоархIаш хилар - из деррига цун балха даькъ тIа боарам хинна дIаэттад.

Из иштта хилар тIаэцаш ба цу культуран ЦагIа Юмалуш долча берий даьй-ноаной а. Из гуш да боккхагIчар из лоархIаш хиларга хьежача, цар хамбу Iашата гIалгIай къаман Iадаташ иштта лорадеш хиларах; цул совгIа, из дика хьехамча я, кагирхошта лоархIама никъ хьалха-боаккхаш, дика хьехам лорадеш хиларах. Ший мел бола низ дIалуш, хьамсаро мохк дегIабоалабара, из хилар культуран овла чIоагIбеча доккха дакъа юкъедахъаш, дукхача ноахалий дегашка я цун къахъегама лар, из тахан дIахо дIахьош а я.

«Iаьлий Iашата дика кулгал деш, Шолжерча культуран ЦIа, дукхача хана

денз, начлалаш тлаозаш йола керттера моттиг хинна хьадоагIа, - йоах Шолжа кхален администраце кулгалхочун глончас йовлой Османа. - Тахан укхаза даим болх беш я тайп-тайпарча лостамах йола кхоллама кружокаш. Уж духхьал секцеш хинна Iац, уж я бокьонца йола пхьоалленаш, цига кхувш йоагIаца вай тIехьенна кораду шийна дезаш дола гулакх маьхал-даккхара дола хьал, кхолламга бода никь.

Культуран Цен тоабаша, Матенакьан Iашага кулгал а деш, дIахьош да хьинаре вахар.

Урхаллен кхоллама тоабаш - даим беа хьаьший ба хьамсарча кхален моттигашка, республикан, иштта мехкашта юкьерча, ерригроссийски майдаш тIа. Цар балха дикал лакха хилар чоагIдеш да царна денна дукха совгIаташ-лауреатий дипломаш, котбалара кубкаш, тайп-тайпарча фестивалашка цар дакьа лацарах.

Ала деза, Iаьлий Iашата цу дерригача толамашта тIехьа латт массехк клоаргаIа бола никь. Кьаьстга йола терко цо тIайохийт гIалгIай кьаман тIехьале дегIайоалаяра лаьрхIа йолча кхетаченашта. Культуран ЦагIа йоккхача терконца лорабу мотт, Iадаташ, даьй кулгавовзал.

Цо культуран Ца леладу, кьамашта юкьера гулакхаш леладара майда санна. Халкьашта юкьера доттагIал чоагIдара йола проекташ цун балха чуйоагIаш я. Iаьлий Iашат тешаш я, культура - из массайолча оагIон мотт ба, цо вIашагIтох тайп-тайпарча кьамий, дин оагIошцара нах, цунца цьбана чоагIбеш юкьарлон барт, шоайла лоархIаш хилар.

Цунца кьамаьл хилча, гуш да из чоагIа беа, камаьрша саг йолга, цо оалаш дола дош, нанас берага оалаш санна, хьехам беш хул. Iашата культура дIайолалуш яц сцена-регара е репетицегара, из дIайолалу дег чура хьаьшда тIаэцарца, из цун оамалах хетта да. МоллагIа йоккхача кхетаче кийчьеш хилча, цо шийна керте лоаттадеш дола хаттар да, ший тоабан юкьера саг терко йоацаш юстара цавитар. Цо ше тIахьожам лоаттабу зIамига артист е воккха хьаьша виза а вIайха а хилийтара.

Кхыметтел яьссача ара из цIай дIахьош дале а, цунна карагIдоал лерттIа хьаьша тIаэцара дола хьалаш вIашагIдохка. Хоза хьадж йоагIа дIайха чай, цIихеза цIагIа хьадаь хингалаш безамца кийчдий хул цун, уж цу тайпарча кхетаченашка даим кийча хилийтара, цар дика Iадат хинна дIаэтад. Цу тайпара беа, дег чура цIай дIахьош хиларо мас-

сане беа тIаоз, дезале-ра чам бола кхетаче санна дIахьу моллагIа йола нах вIашагIкхета моттиг.

Культуран ЦагIа Юмалуш долча берашта Матенакьан Iашат дукхача хана денз йоккхача йола хьехамча я. Цун беа замечача хьажаро, терконо шоай шоллагIа йола нана санна из хетийт. Цун дика довз ший берашта эшар, из гIадйода цар толамаш даьхача, цар аьттув баьлча, цо даим терко лоаттаю цар начIал совдаккхара, бакьаьхара оамал хилийтара, даим беа зам, йовхал лоаттаюра.

Оамалаш, Iадаташ

Шолжерча РДК наIарах чувоаллашех а, цига вена саг кхоач берий фантазен юкье, говзала дунен тIа. Культуран Цен уйче даим эргайоаккхача кепача кийчьаьй, цига керттера турпалаш ба кьона Юмалуш бараш.

Сийрдача гойтамаш тIа гуш да берий кхоллама балхаш, царех дукхагIдараш музея экспозице даьха а йиш йолаш да. Техника оагIоно цецвоаккх, уж даьд зIамигача скульптура хьисапе.

Из ба боккхача кьаьхегам. Матенакьан Iашата кулгал деш КД дIахьош бола болх бокьонца йола искусствон ишкол я. Бераша дика кьоастаю материал, из каьхат, топпар, е даьхча дале а, цар цох хьаю кхоллама хозал.

2017 шера денз, Шолжа кхален культуран ЦагIа болх беш я гIалгIай Iадатий Ишкол. Из дика проект хьакхеллар культуран болхлой, доал дара даькь тIара Iаьдал баьхан долаш. Цу тайпара ишкола хьакхолла дагадехар кьаман мах бараш лораду овла чоагIбеш, цунца цьбана кхувш йоагIаца тIехьен сийдола гIалгIай Iадаташ, гулакхаш довзийташ.

Ишколе Юмавалар - из дика вIашагIбелла 13 лекцех латта болх ба, хьамсара культура Юмаеш, кьаьбетта дIабахьа безаш. Проект лаьрхIа я боккхача болча дешархошта - уж ба хIанз вахара шера никь тIаэца безараш. Дешар кьаман Iадаташ лорадара вIашагIделла да.

Тоабашка 25 саг ва мехкарий-кагийнах, цар Юмаду кьаьст-кьаьста эздеда гулакхаш.

Из дешар дIадахьа Матенакьан Iайшета, цунна уллув болх бечар цу юкьебаьхаб республике дика бовзаш бола нах - историкаш, йоазонхой, этнографаш, цIихеза дин хьехамаш дераш, культуран болхлой. ХIара лекци дийна кьамаьл деш дIахьу, тайп-тайпара вахара хьалаш довзийташ. ГIалгIай шун тIа вагIар, хьоалчагIан Iадаташ, вала-вахара гулакх дIадахьар - уж а кхьйола а темаш

ювц цига, лекци дIахьош, клоаргга хьаькьал долча наха.

Ше болх бечача юкьа цу ишколо арахийцай массехк тоаба. ДIайолалуше а ший лакха толам хилар хьагойтар цу дешара моттиго. Бераша дика хьаэц шоашта хьехаш дар, хано хьалхадоккхаш дола кьаман сийдола гулакх леладар. Тамашийна да цкьа дийша баьннараш юха а из деша беа зам болаш хилар. Царна Iадатий Ишкол дика гулакхаш Юмаду, низ чуболийта моттиг я.

Культура - таьрахьашцара цIай дац

Iаьлий Iашат ше кулгалхо хиларах, дукха совгIаташ шийна даларах доаккхал деш яц. Цун оамал яц, цох сатем а баь, ягIаш. Из дег чура тешаш я культуран даькь тIа болх беш йола кулгалхо даим керда никь лохаш хила езарах, гонахьарча наха беа замегIа хургйолаш.

Из культуран Ценга духхьал салолача моттигага санна хьежац. Цунга хаьтгача, из да кьаман ага.

«Кхоллам декхарийла ба наьха самукьадаккхарал совгIа, кагирхошта дика оамалаш хьеха, шоай кьаман истори царна довзийта», - йоах цо. Кхален администрацена Iаьлий Iашат дика йовзаш я, шийна хьалхашка оттадаь моллагIа дола декхараш кхоачашдергдола саг санна. Из тешам цо баьккхаб, дукхача шерашка лакха толамаш гойташ дIахьоча балха.

«Матенакьан Iашат хьежаш яц, шийна лакхера балха декхар оттадарга, цунна шийна хов сийрда, наьха самукьадоаккхача кхетаченаш дIаяхьа; кагирхой Даьхенцара беа зам совбоаккхаш, кхетам балара даькь тIа дика толамаш даха, - аьлар Республикан халкьа кхоллама Цен кулгалхочун глончас Котанакьан Марема. Iаьлий Iашата вIашагIйохкаш йола проекташ хул вIашагIтохара тIаерзаяь. Уж боккхача болча ноахалаша а хьаллоацаш я, иштта кагирхой беа зам тIабодаш я, цу юкье да дIаяхача а таханарча а хана ший хьамсарча мехка доаккхал дар.

«Культура, дукхагIча даькье, кьаман эздеда лорадеш я, цу тIа хьалду кьаман вахар, - йоах цо. - Из тешаша хьал да гIалгIай мотт, вай хоза Iадаташ лорадара. «ГIалгIайл» - из дIалу ашаршка, халхарашка, кулгаговзалга гIола».

Шийна беа зам бола болх лелабеча сага ший тайпара хьинар хул, Матенакьан Iайшет цунна дола тешал да. ВIалла кIаьд ца луш, массадола кердадар довза, хьакхолла гIерташ хиларо, ГIалгIайчен культуран даькь тIа дика кулгалхо хила таро лу цунна.

Кьаман Iадатех йола спектакль юха а нахалъяккха лерхI

ГIаданакьан Ахьмад

Театра, кинон, кердадарех йолча моттиго кьаьнарча Iадатех, оамалех йола спектакль гойтаргья мехкахошта. «Са син низ, са дог - гIалгIай гIалаш» яхача ашарий-этнически спектаклага хьажатаро хургья мехкахой укх бетта 21, 22, 23-ча деношка берий театре. Дуккхача хьажархой дегашта езаенна йолча спектаклага юха а хьажа гулбала аьттув ба мехкахой.

«Цу балха хьалхаьттар я ЦТКИ-КИ кулгалхо йола Дзортанакьан Маина, хIаьта режиссёр Дзейтанакьан Рукьет я. Мехкарач културан гулакхех йолча министр-

ствос хьаллоацаш, дIахьош ба из болх. ЦТКИКИ артисташ, мехка цIихеза бола актёрш ба спектакла юкье. Хьакхеллача хьаькьалга гIолла эггара хьалха тоабаь болх ба из, спектакле ювц вай кьаман кьаьна ханаш», - дийцар «Сердалога» театра, кинон гулакхех йолча моттига болхлоша.

Кьаьнара гIалгIай Iадаташ лорадеш, зоахалол дувцаш ба спектакле. БIаьшерашка денз хьада хьаш дола вай кьаман гулакхаш гойта аьттув баьлар цар. Тхьоврача ханашка вай даьша вахарера лоархIаме дола гулакхаш мишта леладаьд бIаргагургда хьажархошта цу дийнахьа. Спектаклага хьажабех мехкахой!

Дагардар нахага дувцар

Кердача книжкан йовхалах

Ирчакханакьан Сали

Укх деношка «Сердало» газета редакце кьаьчад Гилманхочун, прозаика, поэт Харсенакьан Бориса кьаь книжках латтача гуламцара хьалхардар. «Дагардар дувцар» яхаш да из. Борис эрсий меттала яздеш ва. ДIаьхийча эрсий литературанна юкье белгалвала хала да, хIана аьлча Пушкина, Лермонтова, Есенина, Маяковске байташ йийшачул тIехьагIа, сага тоам беш дола йоазош кхолла аттача декхарех дац.

ХIаьта а поэмашаи байташи юкьеяхача цун хьалхарча книжках, из дешаш волча сага йовхал хьаювл, цун байташа вахара чоалханеча оагIоний уйла яйт, цкьаза дегарIоз а сагото а яхь. Ма дарра аьлча, бокьонца дола вахара басараш да поэт байташ язьеш пайда ийцараш. Цудухьа цун уйлаша саг каравуг, цо дувцачох теша беа зам хул.

Гуллама хьалхарча книжка тIа я ши поэма: «Малги Беки», «Даьймохк». Книжка довзийташ даьча йоазон тIа белагалдаьккхад, уж багахбувцама кIийлен тIа язьяь хилар. Цар дувц лоамарой денал, майрал, кьонахчал, кхьйола сагах яхка хьаькь дола дика оамалаш. Цу даькьах поэта цIи тиллай; «Дуне беа зам кхелла да», аьнна.

ШоллагIа даькь «Сийрдача елакьажара кеп» яхаш да. Цунна юкьеяхай лирически байташ. Царех дукхагIяраш хетаяь кхалсага. Цунцара вIашагIкхетараш

а кьастараш а, дог гIоздоаха а гIайгIане дуга а мугIараш да ала мегаргда царех. Иштта цу даькь тIа я вахара тайп-тайпарча оагIонашта, кердача шера, кхьича моттигашта хетаяь байташ.

Кьаьстга а тоам беш я поэта кIаьда оаз, байташ ешача хана, ладувгIа йиш хозаш санна хеталу. Иштта байтий техкнически оагIув: ритм, рифмаш - дика вIаштIехьаьннай аьнна хеталу сона.

Книжканна юкьедаьхад тайп-тайпарча суртанчий балхаш, цар кхь а беа замегIа ю цун оагIонаш.

Харсенакьан Бориса гуллама хьалхара книжка дийшар поэта а цун деша говзала а раьза хургва аьнна хет. ГIалгIай литературе хоза оагIув хинна даха дусаргда кердача книжканна юкьера йоазош. Дика книжка арадаларца из даькьалаувца лов.

Хлама Юмаду никъ лахар

Ишколаш хьалйича, дешар тоадала деза

Гарчакханакъан Сали

Хьалха паччахьа заман чухьа баьха вай дай дунен дешарах хьагаш, цунга кхача гьерташ, из карадерзадаьча сагах тара хила гьерташ хиннаб. Вайна ма харра, цу заман чухьа цу тайпара дешар карадерзаде йиш йолаш цхьа ишкол мара хиннаяц берригача Галггай мехка. Цох боккха пайда боалаш а хиннаб, сердалга дала гьертача лоаман зламича кьама. Кхоачам болаш да цига деша ваьггача массехк сага ции яьккхача.

Масала, цу ишколе дешар хиннав Галггай хьалхара паччахь хинна Заьзганакъан Бейсолта Идрис; кьаман литературанна лард елла Беканакъан Дордагга Тембот; кьаман йоазув хьа а хиладе, эрсий метгала говзама йоазош деш хинна Гойганакъан Сипсой Иаддал-Хьамид; цихеза поэт Мутааланакъан Шовхала Хьажбийкар, царех тарра кхьбараш. Цу хана (ца мара ишкол йоацача хана) лоамароша каст-каста гьехтохам беш хиннаб паччахьа лаьдала; тхога дешийтац, балхаш дайтац, баьдеча доахкаду, яхаш. Нийса да, ишколаш йоацача заман чухьа дуккхбараш деша таро а моттиг а йоацаш бусаш хиннаб. Хланз мишта латт из гулакх? 2019-ча шера денз, духхьал Галггай республике хьалхьий 48 керда ишкол. Пехьарча 5-10 шера хьалхьий дешара моттигаш ерригаш 100 совгга я, уж лаьрхга я 25000 бер Юхоаде. Вешта аьлча, хланз цхьаккха тайпара ала йиш яц, «лоамарошка эрсий паччахьа дешийтац» аьнна. Цун гьехьа хаттараш отт, ишттал теркам а баь, миллионаш ахчаш дла а дахийта хьалхьий ишколаш хилча, берий дешар эргадалий, тоалой, хам бой цар шоашка кхьача аьттон? Цу хаттара цхьан тайпара жоп дала йиш яц. Дешарца чам бараш а ба, боацараш а ба. Итгаш шерашка ишколашка кхьаьгаш болча хьехархой цгагга яц цу берашка кхьачар санна йола парггаго, эшаш мел долча хламанца лалашбаь хилар. Библиотека, спортивни а актовни а залаш, компютераш, сапарггата классаш, дега тоам беш йола мебель, столови, зламичарна мах боацаш даар. Лоаца аьлча, «хьазилга шура» мара хлама ца эшаш, лаьдало лалашбаьб ишколашка багга кьаьнкаши йишгаш. Хлаьта а массанаьха цхьатарра латтац дешара гулакх, цалаш дешара гьехьаудаш ба, вожаш цох длаудаш ба. Уж а вожаш а гучабаха, мел ба ха геттара атта да, классашка журналист хьадийллача кьаьгга гуш хул из моттиг. Цар дешара мах беш увтгача оценка хьагойт бера кхетам малагга

боарам гга ба, цо мишта деш. Цу гулакха дукхагга бехкебараш дай-ноаной а ба. Цьгаза хозаш хул: даьшта-ноаношта бларга мича гу цар йоаха оценкаш, журналаш гга фу латт. Цу тайпара кьамаьл деча сага ха деза, хлара дешархочунга денорг (дневник) хила дезилаг. Хьехархочо цу гга йотгавтгаю цар дешара мах бу оценкаш. Дай-ноаной хлара дийнахьа хьежа беза шоай бера малагга оценка яьккхай. Цу гга влалла хлама латташ ца хуле е геттара кьезига латташ хуле, бер дешаш доацилга кхетаде хала дац. Уж оценкаш баьча балхага хьежжа увтгаеш я. Цул совгга, шоай бера журнала гга фу оттаяьй хьажа йиш йолаш, цар дешар бларчча шера дла мишта додаш хиннад го йиш йолаш ба боккхагбараш, хлана аьлча вайцигарча ишколашка каьхата журнал леладарал совгга, электронни журнал а леладу. Фу хала да компьютер хьа а йийлла е телефонна чу гулла шоай гьехьен дешара гулакхага хьажа? Дуккхбараш хьажац цунга а. Шоай лоамагга дитад цхьачар бераш. Наьк де цаховш дола бер хила Ючуксосар санна хлама да цу тайпарча даьша-ноаноша дер: хьайна моге хьалдаргга хьо, хьалдала ца моге, хьай хьаштдар хилда хьох. Наьха бераш дац уж, вай бераш да уж. Цар дикагга мел деш, уж хоза оамалаш йолаш, дукха хлама ховш мел хул, цгаггарчарна йоккха дегаггоз хила ма езий.

Цхьа дешархо ва са 5-ча классе. Кьаьнк ше эзделца а гулакхаца а ва, амма дешара ггера вац. Йоазув ийрча ду, литературан йоазош во Юдеш, дагахьа Юмаде денна хлама Юмадац. Хьа а ух из, чу а ух ишколера, хлаьта дешар меттаггдоалаш дац. Ший да чоагга дукха везаш ва из кьаьнк. Из ховш волча аз, цунца кьамаьл деш, хьаттар: -Хьай да дукха везий хьона? -Веза, - аьлар дешархочо. -Цунна дикахетар де безам бий хьа? -Ба, - йоах цо. -Нагахьа санна ла хьай дешарцара уйла хувце, дика деша, цунна дикахетар хургда

хьона. Деша хьажа веза хьо, - аьлар аз.

Цул гьехьагга бларга хоаваллал эргаваннав из, дукха ваннавеце а. Цох тара бола дешархой кьезига бац ишколашка. Кхьметтел денорг сенна деза ховш а бац царех цхьабараш. Урок чакхьаьлча, шоай лоамагга из хьехархочунга хьа а денна, оценка йотгавтгайттараш классе шикхо саг мара хилац.

-Денорг сенна деза? - аьнна хьатгача, цхьаболча дешархоша луш дола жоп хул, белам а белхам а шийца болаш.

-Пхиаш йотгавтгае.

-Шиаш отгае езацый цу гга?

-Уж оттайойя, сога цгагга лувргба.

Хьажал миштаб дешархой кхетам?! Денорг-м даьшца-ноаношца бувзам лоаттабаь ца леш, ший гулакх дешархочо нийса леладергдолаш, хлара дийнахьара урокш, цгаггара болх, хьехархочо баьккха бехк даязбе эшаш да. Кхьдола берах а хьехархочо а дола хоамаш даяздеш а леладу из. Цхьаболчар кхьметтел цгаггара болх а даязбац цу гга. Цхьайолча хана да е нана ишколе хьадеча, хьехархочунга хоатт:

-Цгаггара болх телаций оаш акхарна?

-Мишта телач, хлара урок чакхьоалача хана, даяздайт оаха цгагга де дезаш дола хлама.

-Даьра, хац сона-м, - оал цгаггара Ювенача сага, - тхона хлама деннадац, яхаш, хул-кх ераш каст-каста.

Дешарца чам цахилар, мекьал дегла хьаллар да из. Кхьметтел денорга гга цгаггара болх даязбеш, кхьаьгега безам бац цу тайпарча дешархочун, кхь доккхагдар-м аз дувца а дувцац.

Цхьайолча хана нийслуш хлама да, бларчча класс (20-25 дешархо), урок ца Юмаеш, упражнени ца еш, хьайоаггаш. Кхьметтел классе длайоалаь упражнени длачакхьаккха хьинар, сабар доацаш хул цхьаболча дешархой. Хламан уйла е безам боацилга да из, кхь хлама дац. Цар уйла е безам бац ггалаш мо йола, говраш хаьккал йоккха ишколаш

ашарий даькь гга сий даккха йиш йолаш ва. Новкьа фуд? Юха а дикача хламанна безам ггабодаш цахилар, из Юмаде ловш цахилар. Цьгаза дай-ноаной а хилац, начлал долча шоай бера оаггув хьаллаца гьерташ. Нагахьа из йишг яле, сихха маьре яхача бакхьа хеташ хул; кьаьнк вале, дуккха ахча ггадоаггача длаийсвалар ловш хул. Иштта уйла вай масане а хуле, мичара боаггаргба вайна театре болх бергбола актёрш, филармоне кхьаьггаргдола артисташ, йоккха говзал йола хьехархой, лораш, кхьболла вай халкьа вахар тоадергдола нах? Дешийта а гьехьара гга новкьостал де а деза хургболча артисташта. Пандар локхаш хоза хет вайна, хоза илии оала саг а везалу вайна, бакьда воай цгаггара дезалхо цу оаггонца кхьаьггаш хилийта раьза хилац, мел йоккха говзал, начлал долаш, Дала дакьа денна из саг вале а.

Иштта таро я берий литератураца хьоашал леладе. Ишколашка хьаю литературан кружокш. Цу тайпара кружок аз лелаю дукха ха я. Со а ва СССР йоазонхой Союза доакьашхо хинна, хланз Россее йоазонхой Союза а, журналистий Союза а доакьашхо. Цу кружке доаггача бераша йлаьххача хана шоай йоазошта кепе йийтгай «Селалад» яхача берий журнала оаггонаш гга, хланз а етт. Цар гулбу багахбувцам, язью байташ, дувцараш, увтга кроссвордаш. Цар кхоллаш юкье долаш «Сурхо ггара бераш» яха книжка арахийцад оаха. Цун юкьаьхай берий байташи дувцараш. Вешта аьлча, литературан оаггара хьа деглааха таро я берий, дукха хало е ца езаш, гаьна длааха ца дезаш. Цу тайпара, деша говзал йола бер бларгадайча, ма дика журналист е йоазонхо хургва укхох, аьле хеталу. Цо язьеш йола сочинени, изложени хозача меттаца язьеш хилча, кер чу йосс цу тайпара уйла. Цунца кхь чоаггара кхьаьгега волау. Юххера а, хьехулр фуд? Йоазонхо хургволча сагах юрист хул, журналист хургийолчох лор хул. Ла тийса са дов. Цар хержа балхаш а эшаш дац ала валлац со, эшаш а да, уж деш бола нах хила безаш а ба. Хлаьта а геттара йоккхача деша говзалца белгалванначо, из гулакх длахо дладихьача бакхьа хетар. Цхьаькха-м да, юрист а лор а воллаше, де йиш йолаш да йоазош. Сона бовз доккхий дешараш дийша, тлаккха артисташ, журналисташ, йоазонхой хинна нах. Масала, «Огонь» яхача дуненна довзаш долча журнала керттара редактор, йоазонхо, журналист Коротич Виталий лорий дешар дийша хиннав; вайна массанена вовзаш вола илиалархо, ашархо Розенбаум Алек-

сандр а лора дешар дийша ва; Кавказе цихеза хинна юрист Иарпенакъан Хъажби-кар глалгай меттала йоазош деш хиннав, царех цхьадараш вай ишколалашка Юмаду, литературан хрестоматешта юкъ-едихьа хиларах. Уж масалаш дукха да, цудухьа вай бераша шоай йоазонцара говзал яле, из гьулакх дьаодихьача бакъа-хьа хетар, моллагъча боккхача балха тла шоаш дале а.

Ханз дуккхача ишколалашка болх беш шоай къаьстта музейш я, цар довзийт юртий истори, дикача наьха вахар, тема хана карагдийнна деналера гьулакхаш. Уж музейш хьакхоллаш юкъеза хиннав дешархой а. Дагадоагъла, Сурхо тларча 9 шера дешача ишколе музей хьаеш воаллача соца юргара моттигашхьаьокха а шоашта юрт дикагъла йовза а дешархой баькка хинна. Царца цхьана бе-беча цихезача моттигий сурташ даьхар оаха. Белггала дагадоагъла сона цу тайпарча дешархоех Муцолганакъан Ахмад, Муцолганакъан Мустафа, кхьбараш. Музейна лаьрхъла хоамаш довза даха хилар тхо Налганакъан Мандре ваьхача моттиге, цун коа, коа длаеллача наьна боарза тла хилар. Со фу ала герт аьлча, ишколе дагълача берашта безабалията йиш я музейшкара болх, хьан хов царех цига болх бергбола Илман болхой хулий а.

Таханарча ишколай таронаш йоккха я; цудухьа, ха дла ца а йохийташ, деша а вахаре шоашта накъадаргдола хлама Юмаде а деза, тлехьагъла дехкедаргдоацаш. Цу тайпара, шоай ханна-хьа деша а ца дешаш, тлехьагъла дехкебоалаш йола моттигаш а хийла нийсьеннай сона. Ишкол яккха длабаха дикка ха яьнна-чул тлехьагъла бларгабайча, дешархоша оалаш хул:

– Нийса-м дар Ia тхога яьхар, хлаьта а зламига долаш бокъонца кхетадацар оаха цун малан. Ханз-м дехкедаьннад тхо.

Вай заман сага вахар атта дац. Дукха чоалхане моттигаш, балхаца, дезалца ювзаенна халонаш, тайп-тайпара гирсаш нийслу хьалхашка; уж довза, тоаде, гьулакх бакъаьхарча оагъорахьа дладерзаде дезаш хул. Цу гьулакха эггара хьалха эшар – хьаькъал, хлаьта из Юмаду дешарца.

Вайна ишколалаш яьсса латтийта е хьа а ухаш, ловзаш, харцаьха лелаш чуаха яьц. Хьаькъал Юмаде яьй уж. Тлаккха вай накъадаргда эггара хьалха воашта, даьна-нанна, гаргарча наха, къаманна, мехка. Из дицлуш хила мегаргбац боккхагъбараш а зламигъбараш а. Уж ишколалаш хьалгьаьча наха хьалхашкара вай декхар да, деша а ухаш, Илмаш кьоргга карадерзадар, эздел-гьулакх Юмадар, вахарера нийса никъ харжар.

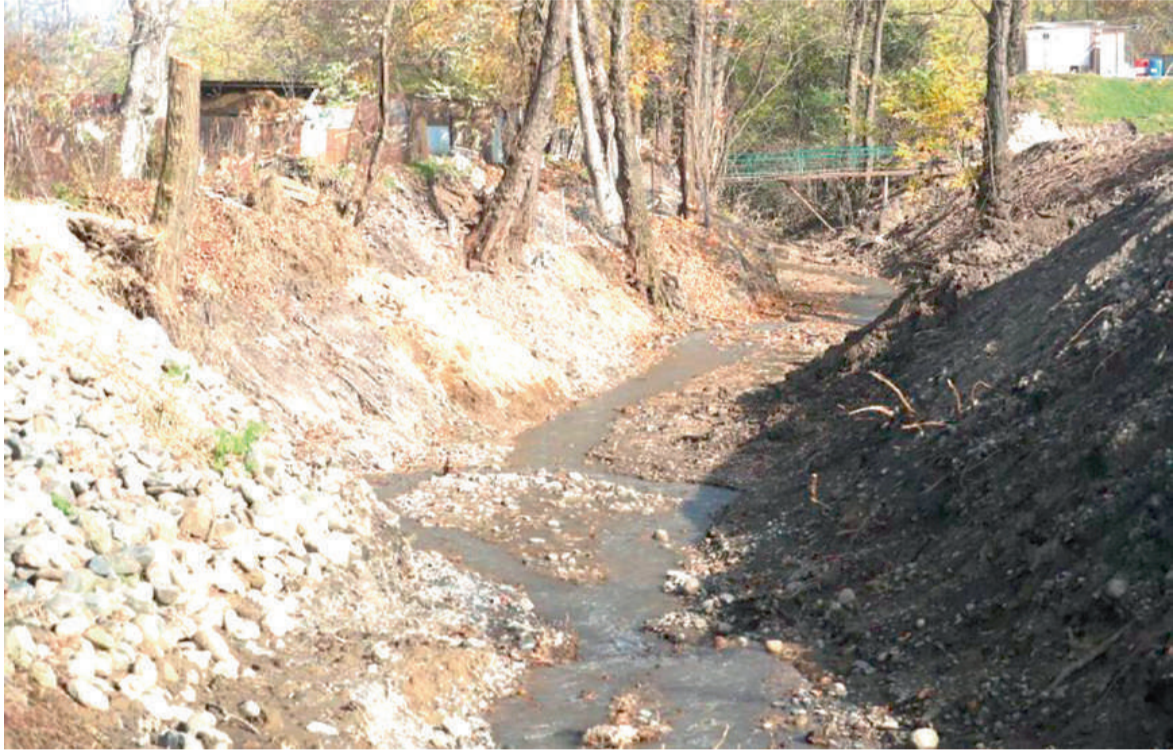
Яндар яха хий цлендеш боажк мехка

Газданаькъан Ахмад

Яндар яха хий цлендеш бола болх ба Яндаре длаболабаь. 4, 7 км йолча моттигах таханарча дийнахьа 2, 5 км хин моттиг цленгьяь баьннаб болхлой. Къаьстта терко ю чоалхане йолча моттигашта.

«Хи чу лакха баьцаш я дукха, хлаьта цхьайолча моттигашка хин парглатта Юдаха новкъарле еш гаьнаш я. Беррига болх чакхбаьлча, хин гонахьа керда гаьнаш длайогъла лерхъ. Бердаш чоагъдара тлехьа эшаш да из», - дийцар «Сердалога» Иалама гьулакхех йолча министерстве. Хин хьал метгадоаладеш бола болх дладахача шера длаболабир.

Догаьл латгача хана цхьаккха тайпара хатар хургдоацаш, ханнахьа чакхдаккха дезаш гьулакх

да из. Цу балхо атгача доаккх 28 цлен, иштта царех длаьхетта йолча моттигий

хьал. Хий айденна хатар хилча, шоашта зе хилар кхераш хинна 155 вахархо а

парглата хургва, кхы кхера ца везаш. 2027-ча шера йистебаккха лерхъ из болх.

Глалгайчера Иалам дезараш бийхар «Баьццарча толамга»

Султиганакъан Йоакъап

Глалгайчен Иалам хоза хетарашка кхайкарал ду дакъа лаца «Баьццарча толам» яхача яхьашка. Из хоам «Сердало» газетата бир ГИР Иалам лорадара Министерствос.

«Болх йистебаьккха хила беза 2026 шера, лайчилла бетта 1-ча денга кхачале. Цига дакъа лаца йиш йолаш я СМИ, блогераш, автораш, белггаларча лостамах йолча юкьарлон редактораш, «Лораче хьу» яхача моттига доакъашхой, иштта цу дакъь тла даьха шоай толмаш дола нах. Из болх длаболабаьр - «Лораче хьу»

яха проект влашагъеллар, яхаш, белгалду республикан Иалам лорадерий Телеграмоагълон тла.

Цига дувц цу компанена хлара шера профессионални совглаташ луш хиларах, Иалама тлехьале, гонахьара хьал, еррига экологе кхерамзле лораяра дакъа юкьедарах.

Котало яккха яхьебаьнна нах гуш хургба преме сайта тла, доакъашхой майдаш тла. Котбаьннарий цлераш йовзаш хургья 2026 шера оагъой бетта, царна совглаташ лургда.

Цох бола беррига хоам бовза йиш я укх оагъонца: award.forest-save.ru/.

ПРИКАЗ

30.04.2026 г.

№154-п

г. Магас

О признании утратившими силу некоторых приказов Министерства финансов Республики Ингушетия

В целях приведения нормативных правовых актов Министерства финансов Республики Ингушетия в соответствие с законодательством Российской Федерации приказываю:

1. Признать утратившими силу приказы Министерства финансов Республики Ингушетия:

от 26.09.2011 №488-п «О комиссиях упол-

номоченного органа по размещению заказов для государственных нужд Республики Ингушетия»;

от 17.02.2009 №46 «О внесении изменений и продлении срока действия приказа №05-п от 16.01.2009 «О порядке санкционирования оплаты денежных обязательств получателей средств бюджета Республики Ингушетия и администраторов источников финансирования дефицита бюджета Республики Ингушетия».

2. Настоящий приказ вступает в силу со дня его официального опубликования.

**Заместитель Председателя
Правительства Республики
Ингушетия - и. о. министра финансов
Республики Ингушетия
Т. Р. Вышегуров**

В соответствии с Законом Российской Федерации от 26 июня 1992 года № 3132-1 «О статусе судей в Российской Федерации» Квалификационная коллегия судей Республики Ингушетия объявляет об открытии одной вакантной должности судьи Магасского районного суда Республики Ингушетия. Заявления и документы, перечисленные в пункте 6 статьи 5 вышеуказанного закона Квалификационной коллегией судей Республики Ингушетия, принимаются с «7» мая 2026 г. до 18:00 ч. «27» мая 2026 г.

Обращаться по адресу: г. Магас, ул. К. Кулиева, д. 6, Управление Судебного департамента в Республике Ингушетия к секретарю Квалификационной коллегии судей Республики Ингушетия – Джаниеву М.Б.О.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЬИЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

СЕРДАЛО

Учредитель: Государственное автономное учреждение «Издательский дом «Сердало»

Главный редактор: Курскиева Х.А.

Адрес редакции и издателя: Республика Ингушетия, 386101, г. Назрань, Тер. Центральный округ пр. И.Базоркина, 60. Тел.: 8 (8734) 77-11-84. Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована Управлением Роскомнадзора по Республике Ингушетия. Рег. номер ПИ № ТУ 06-00033 от 16 декабря 2024 г. E-mail: serdalo@yandex.ru Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены в компьютерном центре ГАУ «Издательский дом «Сердало». Время подписания номера по графику в печать: 6 мая 2026 г. Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не совпадать с позицией редакции. При перепечатке ссылка на газету обязательна. Письма, рукописи, фотографии, рисунки не рецензируются и не возвращаются. Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве «Южный регион», с готовых диапозитивов. Адрес: 357600, Ставропольский край, г. Ессентуки, ул. Никольская, 5. Заказ № Тираж: 2000 экз.

«Ади Ахьмад» клубо, Сибрен Хьалхале яккхара яхьашка, толам баьккхар

Гаьгенаькъан Мартина

«Ади Ахьмад» спортивни клуба викалаша эллиной-румий латарлах 24 шу даьннача ондаргашта юкье дӀахьоча Сибрен федеральни куран яхье толам баьккхар. Из хоам «Сердало» газетага бу ГалгӀай Республикан спортивни латара Федераце.

«Эллиной-румий латархоса вай республиканна ши майдилг ера бекарга бетта 25-ча, 26-ча деношка Новосибирске дӀахьош хиннача яхьашкара. Шой спортивни говзал гойтар Алтайски, Красноярски краьшкхара, Иркутскера, Кемеровера, Новосибирскера, Омски областера, Алтая, Хакасе республикашкхара венача 130 совгӀа волча спортсмена. Вай мехкахо МазаевГар Турпал котваьннаваьнна хьакхайкадир, дозал 82 кг долаш. Янданаькъан Мурда «борза» совгӀат делар 67 кг кхоачаш», - аьлар хоамо.

ЖӀайрахьа кхале кхачар «Россе низ»

ГӀазданаькъан Ахьмад

ЖӀайрахьа кхале «ЦӀа Йола Росси» яха парти хьаллоацараша, «Россе низ» яхача Ерригача Россе спорта боламга гӀолла, волейболах дола ловзар дӀадиьхар. Тайп-тайпарча ханашка ЖӀайрахьа кхален ишколе дийша арабаьннарах латта тоабаш яр гульеннараш. Тахан уж вахаре шой цхьацца моттигаш хьалаца, спорте хиларал совгӀа, мехка партийни, юьсарча вахаре дакъа лоацаш ба.

«Массане дог ураоттадеш ловзар хилар цох. Ловзаш хиннараша дӀагойтар, спорто тайп-тайпарча ханага кхача нах вӀашкоацаш хилар. «Россе низ» яха болам санна йола кхетаченаш наха юкьера бувзам чӀоагӀбара тӀехьа эшаш я тахан.

ЖӀайрахьарча ишколера арабаьннараша массане на хьагойтар; партийни, юьсарча оагӀонашцара балхаш, спорт вӀаший дувза йиш йолга», - дийцар «Сердалога» «ЦӀа Йола Росси» яхача парте моттигерча даькьо.

Волейбола ловзаро юха а чӀоагӀдир, кадай а хьинаре а болча наьха вахаре спорто лоархӀама моттиг дӀалоацаш хилар, хӀаьта «Россе низ» яха болам хӀара денна духхагӀа мехкахой шийна юкьеозаш ба.

ГОВЬЯВЛЕНИЕ

Утерянный диплом, выданный ФГБОУВО Ростовский государственный экономический университет «РИНХ» в 2009 г. на имя Дзязикова Хаматхана Исапиловича, считать недействительным.

Долакха-Юртара латархой котбаьлар, республикан дикагӀбараш хоржача яхье

Гаьгенаькъан Мартина

Долакха-Юртарча спортсменаша, МагӀалбике дӀахьош хиннача ший лоамеча кӀалкхетаргах латара республикан яхье котла долакха, яхаш, дувц «Сердало» газетага берий лаьрхӀаца викалаша.

«Яхьаш дӀахьош хиннача шин дийнахьа, тӀема сийлен шахьаре кьовсабелар 2009-2011 шерашка баь ондаргаш.

Цу майдан тӀа, Долакха-Юртарча берий-ондаргий спортивни ишколе Юмалуш бараша дий совгӀат даьккхар. Гарахой Адам, 60 кг дозал долаш, яхье котваьлар. Коазой Мухьмад лакхарча лагӀа тӀа эттар, 110 кг

дозал долаш.

Бештой Жабраила «борза» совгӀат даьккхар, 71 кг дозал долаш. Уж кхо спортсмен кийчваьр Гарахой Шамал ва. Тиймарзанаькъан Микаила, Акхасаганаькъан Микаила хьехамца, цу яхьашка шоллагӀа моттиг яьккхар, 80 кг дозал долчарна юкье», - аьлар тхоца къамал даьчо.

Белгалду, шоаш дакъа лацара чаккхе еш, Гарахой Адам, Коазой Мухьмад хержар Россе цихезача тренера Джамалдинов А.А. сийна дӀахьоча «ДоттагӀал, машар - Кавказ» яхача Халкъашта юкьерча яхье дакъа лаца, из дӀахьоргья майсела бетта 9-10-ча деношка Хасавюрта.

Йоккхача Коталон хетаяь яхь дӀайихьар Заьзгакъонгий-Юрта

ГӀазданаькъан Ахьмад

Коталон цӀай майсела бетта 9-гӀа ди хьатӀакоацаш, Заьзгакъонгий-Юртарча ФОКе МагӀалбика кхален моттигашкара спортсменаш гулбелар. Сийлахь-боккхача Даьймехка тӀема Коталонна хетаяь дзюдох йола турнир дӀайихьар

цига. Моттигера спорткомитет яр уж яхьаш дӀахьош хиннар. Деррига хӀама боагӀгӀаца боараме кийчдаь долаш, дӀайихьар яхьаш.

«Кхален тайп-тайпарча клубашкара, секцешкара 120 спортсмен вар ФОКе венар. Боккхача тӀема Коталонна, вай

лаьгташкара фашиста лар хоадаеш лаьттарашта хетаяь яр уж яхьаш», - дийцар тхога МагӀалбика кхален администраце. Гуш дар, яхьий доакъашхой дикка кийчо яь болга.

ХӀаравар коталонга кхача гӀерташ вар цу дийнахьа. Заьзгакъонгий-Юрта хиннача яхьаша хьагойтар, бирсача тӀема ше-

рашка моастагӀа вохавеш лаьттараш мемориалашка, книжкашка, кхьийолча моттигашка дагалоацаш санна, кхувш латтача кьонача тӀехьен толамашка а бахилга.

Котбаьннараш грамоташца, майдилгашца белгалбир цига. Берригаш раьза болаш, дӀаяхар яхьаш.